

Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR)

Journal of Abant Cultural Studies

2024, 9(17), 17 – 40.

İnternet Haberciliğinde Doktorlara Yönelik Nefret Söylemi *

Hate Speech Against Doctors in Internet News

Elif Hatice BAHÇEÇİOĞLU¹

Geliş Tarihi (Received): 10.01.2024

Kabul Tarihi (Accepted): 09.02.2024

Yayın Tarihi (Published): 27.04.2024

Öz: Habercilik açısından tartışılan konulardan biri, liberal-çoğulcu ve eleştirel yaklaşımların öğretileri doğrultusunda gazeteciliğin tarafsızlığına ilişkin bakış açısıdır. Şüphesiz bu bakış açısı internet haberciliğinin yarattığı yeni yöntemlerle tartışma alanını genişletmiş; böylece gazeteciliğin evrensel kodları değer kaybına uğrayarak etik ilkeleri zedelemiştir. Bu çalışmanın amacı sağlıkta şiddet sorununa farklı bir perspektifle yaklaşarak, internet haberciliğinde doktorlara yönelik nefret söylemini ortaya koyarak, doktor kimliğine yönelik etik ihlalde bulunduğunu açıklamaktır. Araştırma COVID-19 virüsünün Türkiye’de ilk görüldüğü vakayı takriben iki yıllık süreçte gerçekleştirilmiştir. Çevrim içi haber sitelerinden anahtar kelimeler aracılığıyla amaçlı örneklem doğrultusunda seçilen dört haber, van Dijk’in eleştirel söylem çözümlemesi sistematığına göre incelenmiştir. Bu haberlerde kalıp yargılar, önyargı, ötekileştirme, ayrımcılık, damgalama gibi nefret söyleminin temel unsurları bulgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nefret Söylemi, Medya Etiği, İnternet Haberciliği, Sağlıkta Şiddet, Doktor

&

Abstract: One of the issues discussed in terms of journalism is the perspective on the impartiality of journalism in line with the teachings of liberal-pluralist and critical approaches. Undoubtedly, this perspective has expanded the field of discussion with the new methods created by internet journalism; Thus, the universal codes of journalism have lost value and damaged ethical principles. The aim of the study is to approach the problem of violence in healthcare from a different perspective, to reveal the hate speech against doctors in internet journalism, and to explain that there is an ethical violation regarding the identity of a doctor. The research was conducted approximately two years after the first case of the COVID-19 virus was seen in Turkey. Four news stories selected from online news sites through purposeful sampling using keywords were examined according to van Dijk’s critical discourse analysis systematics. In these news, basic elements of hate speech such as stereotypes, prejudice, marginalization, discrimination and stigmatization were detected.

Keywords: Hate Speech, Media Ethics, Internet Journalism, Violence in Health, Doctor

Atıf/Cite as: Bahçeçioğlu, E. H. (2024). İnternet Haberciliğinde Doktorlara Yönelik Nefret Söylemi, Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 9 (17): 17-40.

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/pub/ijaws>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2016 – Bolu

* Bu çalışma yazarın 9. Uluslararası İletişim Günleri Dijital Çağda İletişim Çalışmaları Sempozyumu’nda da sözlü bildiri olarak sunulan, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon Bilim Dalı’nda, TÜBİTAK desteğiyle yürütülen “Medyada Doktorlara Yönelik Nefret Söylemiyle Mücadelede Yeni Bir Söylem Arayışı” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

¹ Dr., elifbahcecioglu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6747-9250

1. Giriş

İnternet çağının yarattığı yenilikler, geleneksel gazetecilik pratiklerini dönüştürerek enformasyon aktarımına dair önemli sorunları gündeme getirmektedir. Zira ana akım ve eleştirel yaklaşımların değerlendirmeleri doğrultusunda medya kuruluşlarının toplumsal gerçekliğe ve toplumun ortak çıkarlarına hizmet etmesi gerekirken, söz konusu haber olduğunda bu hizmet anlayışının sorunlu bir alana yol açtığı söylenebilir. Nitekim haber, birey ve toplum düşünsel, duygusal dünyasını doğrudan etkileyebilecek bir güce sahip olduğu için insanların önce zihninde ve tutumlarda sonrasında ise günlük konuşmalarında ve davranışlarında değişimlere neden olabilir (Yurdakul, 2018: 74). Bu etki nedeniyle nesnellik, tarafsızlık, kesinlik, dengelilik gibi haberciliğin değişmeyeceği savunulan niteliklerine son derece önem atfedilse de bu niteliklerin geleneksel gazetecilik alanında bile geçerliliğinin olmadığı ifade edilirken, internet gazeteciliğinde ise tamamen saygınlığını yitirdiği vurgulanmaktadır (Özerkan, 2012: 49-52). Böylece medya etiğinden gittikçe uzaklaşmaktadır. İşte medya etiğinin sekteye uğradığı alanlarından biri de sağlık haberciliği çerçevesinde doktor temalı içeriklerdir. Öyle ki sağlık haberlerinde konuların seçimi ve işleniş biçimi, belli kalıp yargılar ve peşin hükümlü yaklaşımlar doğrultusunda doktor hataları ve ihmalleri üzerinden mağduriyet, felaket, üzüntü, sıkıntı gibi infial yaratıcı rutinlerle çerçevelenmektedir (Geçer, 2018; Taylan & Ünal, 2017). Dahası sansasyon yaratma potansiyeli bulunan haberlerde kitleleri çaresizliğe iten bir anlayış da görülmektedir (Yeniceler Kortak, 2022: 501). Hatta daha ileri adımda metnin içeriğine inildikçe ötekileştirici, damgalayıcı, ayrımcı bir dil kullanıldığı da saptanabilir. Tüm bunlar doktorlara yönelik bir nefret söyleminin gerçekleştiğini göstermekle birlikte, etik bir ihlal yapıldığını da gözler önüne sermektedir. Oysa Yavaşçalı ve Şirvan'ın (2022: 44) da belirttiği gibi tıpkı tıpta olduğu gibi "önce zarar verme" prensibi sağlık haberciliğinde de olmalı ve haber çerçevelerinde bu prensipten hareketle davranılmalıdır.

Bilindiği gibi COVID-19 salgın sürecinin başlarında sağlık çalışanlarına yönelik oluşan gündem kahramanlaştırma üzerineyken, kısa süre sonra doktorlar yeniden şiddetle anılmaya başlandı (Bahçecioğlu, 2022). Bu tür dönüşümler çalışmanın ortaya çıkmasında itici bir güç oluşturdu. Zira salgının etkisi kırılmaya başladıkça haber dili de aslında dünden bugüne doktorlara yönelik aşına olunan habercilik rutinlerine keskin bir dönüş sağladı. Bu anlamda "doktor hatası", "doktor ihmali" gibi kalıp yargılar ve bunların getirdiği önyargılı yaklaşımlar, gazetecilerin sürekli yeniden üretetek normalleştirdiği "biz" ve "doktorlar" şeklinde ikili karşıtlığa neden olan, dolayısıyla onları ötekileştiren ve bunlardan kaynaklı nefret söylemine yol açan bir ideolojinin izleridir. Buradan hareketle, çalışmada yapılan çözümlenmeler sonucunda, nefret söyleminin temel unsurlarının hekimlere yönelik de kullanıldığı tespit edilmiştir. Özellikle hata ve ihmal üzerinden çeşitli suçlar yüklenerek doktorlar hedef gösterilmekte; bu da sağlıkta şiddet açısından aslında geçmişten günümüze medyanın empoze ettiği düşünce biçimine işaret etmektedir.

1.1. Araştırmanın amacı

Bu çalışmanın amacı geçmişten günümüze süregelen "doktor hatası", "doktor ihmali" gibi kalıp yargılar üzerinden yapılan sağlık haberlerini ve bu haberlerin işleniş biçimini ortaya koyarak, internet haberciliğinde doktorlara yönelik nefret söylemini açığa çıkarmak ve doktor kimliğine yönelik etik ihlalde bulunulduğunu açıklamaktır. Nitekim COVID-19 sürecinin başlangıcındaki sağlık çalışanlarına yönelik oluşan kısa süreli destek, mevcut algının değişmesine yetmemiş, olumsuz bakış açısı devam etmiştir (Bahçecioğlu, 2022). Benzer bir algının haberler için de söz konusu olması, araştırma yönünü COVID-19'dan sonraki haberlere çevrilmesine neden olmuştur. Böylece yeni bir inceleme alanı ortaya çıkmıştır.

1.2. Araştırmanın önemi

"Sağlıkta şiddet" toplumsal sorunların baş sıralarında yer almakla birlikte genellikle halktan kişilerin doktorlara uyguladığı ve kimi zaman ölüm gibi ağır bir sonucun da gerçekleşebildiği fiziksel eylem olarak bilinmektedir. Bu yönüyle ciddi bir öneme sahip olan sorunun belki de arka planındaki medyanın doktorlara yönelik oluşturduğu algıdan, bu algıdaki söylem biçiminden söz etmek ayrı bir önem

taşımaktadır. Zira özellikle haber medyasında doktorlarla ilgili ele alınan konular ve bu konuların işleniş biçimi, kemikleşen bir söylem tarzını gözler önüne sermektedir.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın modeli

Geçmiş yıllardan bugüne değin sağlık haberciliğinin doktor temalı kimi konularında, onlara yönelik egemen söylem kalıplarının yer bulduğu görülmekle birlikte, bu söylemlerin habercilik pratiklerinde rutinleştiği, normalleştiği, hatta meşru bir temele oturtulduğu gözlenmektedir. Ne var ki bir olumsuzlama, hatta suçlama içeren bu anlayış, yaşamsal süreçte canının emanet ettiği ve sıhhat beklendiği insanlara bir vefa borcu hissedilmesi yerine nefret ve şiddetle karşılık bulmaktadır. Gündelik hayatta haberlerden edinilen bilgi, inanç, tutum ve bakış açılarının okur ya da izler kitle için yeri düşünülmediğinde, doktorlara yönelik yaratılan bu tür algı biçimlerinin zihinde birikmesi ve günü geldiğinde söylem veya davranış şekli olarak ortaya çıkabilmesi yadsınamayacak bir gerçektir. Dolayısıyla haberlerdeki söylem dili büyük önem teşkil etmektedir. Bununla birlikte haberin tarafsızlığı ve dengeliliğini savunan liberal yaklaşımın aksine metinlerin ideolojik bir kurgu olduğuna dikkat çeken eleştirel yaklaşımdan hareketle, baskın söylemleri barındıran doktorlarla ilgili bu tür haberlere de şüpheyle yaklaşılmalı ve bilgiyi üretme gücünü elinde bulunduran medya kuruluşlarının, kamu söylemi ve eylemlerini manipüle edebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu yüzden haber metinlerini incelemeye almak, ciddi bir soruna dikkat çekme açısından ayrı bir yere sahip olacaktır. Bu noktada van Dijk'ın haber metinleri için formüle ettiği ve Ömer Özer'in bir şablon olarak sunduğu eleştirel söylem çözümlemesi, çalışma için uygunluk göstermektedir.

Haber üretimi, toplumsal, kültürel, politik ve ekonomik dinamiklerden ayrı tutulamayacağı gibi bu dinamikler, bir toplumsal yapının ürünü olması sebebiyle haber söylemini etkiler. ESÇ ise bu dinamikleri inceleyerek haber söyleminin ardında mevcut yapıyı çözmeyi, çeşitli stratejilerin nasıl inşa edildiğini, söylemdeki güç ve iktidar ilişkilerinin nasıl yeniden üretildiğini anlamayı amaçlayan bir yaklaşım benimsemektedir. Bu açıdan haber söylemi kavramsallaştırmaları ve modeli bakımından Teun A. van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesi, haber araştırmalarında öne çıkmaktadır. Çünkü onun modeli, haberin yapısının yanı sıra ideolojik sunumunu ortaya koyma açısından önem taşımaktadır (Karaduman, 2017: 33-45; Özer, 2015: 200).

Günlük konuşmaları saymazsak, haberlerden daha sık ve daha fazla kişi tarafından karşılaşılan söylemsel bir pratikten bahsetmek belki de mümkün değildir. İçinde bulunulan dünyayla ilgili politik, sosyal bilgi, inançlar, her gün izlenen/okunan haberlerden kaynaklanmaktadır (van Dijk, 2007: 166). Aslında zihinsel model sübjektif olduğu için her kişi belli bir haberden farklı bir model çıkarsayabilir. Ancak hayat boyunca örneğin bir grup (bu çalışma için doktorlar) hakkında tek bir şey duyup, farklı medya organlarında tekrar tekrar okuyarak veya izleyerek günümüze gelindiğinde; söz konusu grupla ilgili eğer ki bir deneyim yoksa onlara yönelik bir ideolojiye sahip olmayacak ve bunun sonucunda medyadan etkilenme durumu yaşanacaktır. Dolayısıyla o grup hakkında öğrenilen olumsuz nitelemeler zihinde birikerek, onlara yönelik bir tutum şekillenecektir. Bundan sonra o tutumun varlığının benzer konulu haberlerde hissedilmesi için açıkça olumsuz sözcükleri görmeye gerek kalmayacaktır. Bu sebeple o gruba yönelik ortaya çıkan sorunun sadece metindeki olumsuz bir yorumdan ibaret olmadığını söylemek mümkündür. Üstelik kitlelerin bu tür olumsuzlukları genelleyecek kadar ileri gittiği de söylenebilir (van Dijk, 2010: 26-27). Bu noktada metnin tamamını aklında tutamayan okur, bir söylem pratiği olan haberin genel olarak oluşturduğu kalıp yargı ve klişeleri hatırlayarak anlamlandırır. İşte van Dijk'ın haberi çözümlerken bilişsel haritalara dikkat çekmesinin nedeni, bu anlamlandırma pratiğine dayanmaktadır (Durna & Kubilay, 2010: 69).

van Dijk, liberal basının gelişimiyle birlikte söz edilen "haber tarafsızlığı ve dengeliliği" savını yadsımaktadır. O, gazetecilik etik kodlarının dolayısıyla birlikte haberciliğin örgütlenmesi ve işleyişiyle üretilen metinleri, toplumsal yapıyla ilişki kurarak açıklar. Bu amaçla haber çözümlemelerinde toplumsal güç/iktidar yapılanmasını ortaya koymak için metnin mikro yapısındaki sözcük seçimlerine değin uzanan

bir analiz yöntemi uygular. Ona göre haber söylemini bütünsel bir perspektifle ele almak, metne sinmiş ideolojiyi görülebilir kılar. Bu çerçevede liberal yaklaşımın habere ilişkin savunduğu tarafsız ve dengeli haber anlayışını incelerken medya kuruluşlarının bir söylemi olarak değerlendirip, haber söyleminin yerleşmiş yapılarının bir eleştirisini sunar (Keskin, 2004: 391-392). Bunu yaparken formüle ettiği yöntem çeşitli katmanları kapsar. Makro yapı ve mikro yapı olarak ayrılan bu katmanlardan makro yapı çözümlemesinde; metnin konusu ve teması bakımından haber başlıkları, girişler, ana olayın sunumu, haberin ardan ve bağlam bilgisi, fotoğrafları, kaynakları gibi faktörler incelenirken, mikro yapıda, kelimeler ve cümlelere odaklanarak aktif-pasif yapılar, nedensel-işlevsel-referansal ilişki, görgü tanıklarının ifadeleri, haber retorisi dikkate alınmaktadır. Bu faktörlerle haber metninin arka planını inceleyen van Dijk, haberi toplumsal bağlam içinde çözmeye gayret etmiştir (Başdinc, 2020: 48; Devran, 2010: 64-65; Özer, 2011: 83-85).

ESÇ'nin yoğunlaştığı ana konulardan biri gücün kötüye kullanımı olduğu için medya metinlerinde bu noktanın söylemlerde nasıl yeniden üretildiği sorusu ciddi bir husustur. Bilhassa toplumsal eşitsizliklerin (din, ırk, cinsiyet, "meslek" vd.) dile nasıl yerleştirildiğiyle ilgilenen ESÇ, söylem yapılarını ve stratejilerini çözümlenerek, söylemin ardanındaki toplumsal dinamikleri çıkarmayı amaçlar. Böylelikle egemen söylemlerin normalleştiği, meşrulaştığı, konuşma ve metinlerde belli bir dünya görüşünden izler taşıyan ideolojik ve kapalı metinler açığa çıkar (Karaduman, 2017: 42-43). Bu önemlidir; zira bilginin bir güç kaynağı olması sebebiyle ve toplumdaki bazı kuruluşların ayrıcalıklı olarak uzmanlaşmış bilgiye erişmesi nedeniyle, kamu söylemi ve eylemleri manipüle edilebilir (Van Dijk, 2014: 68-69). İşte ESÇ ile insan hakları kavramları doğrultusunda, bazı baskın metin veya konuşma biçimlerinde hak ihlali gerçekleştirildiğine ilişkin bir çıkarıma ulaşılabilir. Böylece söylemsel pratiklerin kötüye kullanımına yönelik eleştirel bir değerlendirme yapılmasına izin verilir (van Dijk, 2009 akt. Özer, 2015: 206; Van Dijk, 2014: 63).

2.2. Araştırmanın evreni ve örnekleme/Araştırmanın çalışma grubu

Araştırmanın evrenini internet haberleri oluşturmaktadır. Araştırma COVID-19 salgın sürecinin Türkiye'deki başlangıcı olan Mart 2020 tarihini takriben iki yıl içinde yayınlan 19 internet haberlerinin çözümlenmesinden oluşmakla birlikte, detaylı ve uzun bir analiz olması sebebiyle bu çalışma için ana akım medya olarak nitelendirilen yayın gruplarına ait 4 haberle sınırlandırılmıştır.

2.3. Veri toplama araçları ve süreci

Araştırma süreci (doktora tez çalışması) COVID-19 salgının başlangıcıyla birleştiğinde iki yıl sürdüğü için geniş bir sınır getirilmiştir. Haber verilerini elde etmek amacıyla Google arama motoruna yukarıda belirtilen anahtar kelimeler vb. yazılarak rastgele taramayla amaçlı örneklem yöntemi doğrultusunda ulaşılan ilk 20 haber seçilmiştir; 1 haberin daha sonra yayından kaldırılması nedeniyle 19 haber eleştirel söylem çözümlemesiyle analiz edildikten sonra kelime/sayfa sınırlılığı nedeniyle ancak 4 tanesi bu çalışmaya dahil edilebilmiştir.¹

3. Habercilik Pratiklerine İlişkin Temel Yaklaşımlar

Yazılı basın, Türkiye'de 1980'li yılların başına kadar etkin varlık gösterse de 1990'lı yıllardan itibaren popüleritesini özel televizyon ve radyolara devretmiş, 2000'li yıllardan itibaren ise medyayı ciddi biçimde etkileyen internet öne çıkmıştır. Bu anlamda son yıllarda teknolojik, ideolojik ve ekonomik değişim, medyanın yapısındaki değişimleri de beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla bu gelişmeler, medyada haber verme sürecini de derinden etkilemiştir (Kılıç, 2013: 90).

Gündelik hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelen internetin değiştirdiği alanlardan biri de haberciliktir. İnternetin yaygın kullanımı, daha fazla okura ulaşabilmek isteyen gazeteler için yeni bir ortam sağlamış, böylece gazetelerin aynı zamanda dijital platforma taşınması, hatta sadece dijital yayıncılık yapan sitelerin ortaya çıkması hızlanmıştır (Özel & Deniz, 2019: 445). Ne var ki bu durum pek çok avantaj sağlasa da gazetecilik etiğinde temel sorunlar yaratmaktadır. Bu anlamda gazetecilik etiğinin anlaşılması, demokratik toplumlarda medyaya yüklenen işlevlerle yakından ilgilidir. Bu işlevler doğrultusunda ve etik çerçevede gazeteciliğin toplumdaki amaçları, iki temel yaklaşım doğrultusunda ele alınmaktadır (Uzun, 2007: 25). Bu

iki yaklaşım ortaya konduğunda internet haberciliği de olmak üzere gazeteciliğin niteliğindeki değer kaybı açığa çıkacaktır.

Haber, pek çok araştırmacının üzerinde durduğu gibi, sorunlu bir alana işaret etmektedir. Böyle düşünülmesindeki ana neden, habere ilişkin bakış açısı ve bu bakış açısından kaynaklanan yaklaşımlardır. İki ana eksen üzerine kurulan ve bir kavrayış farklılığına yol açan değerlendirmeler, ana akım (liberal-çoğulcu) yaklaşım ve eleştirel yaklaşım şeklinde yer bulur (Yağlı, 2007: 356). Liberal-çoğulcu yaklaşıma göre medya (özelde basın), “toplumun aynası”dır. Yani medyanın toplumda olan biteni, toplumsal gerçekliği tıpkı bir aynada yansıtıyor gibi göstermekte olduğu varsayılır. Bununla birlikte basın özgürlüğünü ve medyanın liberal demokrasi teorisinin içine yerleştirilmesini savunan ana akım yaklaşım, medya kuruluşlarının tüm toplumun ortak çıkarını gözettiğini ileri sürmektedir (Kaya & Çakmur, 2014: 568-570). Diğer bir deyişle demokrasiyi yaşatmanın ve geliştirmenin en önemli araçlarından biri olan basın, bu işlevini yerine getirebilmek için “halkın temsilcisi”, “kamu gözcüsü” olarak gerçeği anlatacak ve bu anlatım esnasında nesnel bir resim sunacaktır. Öyle ki bu yaklaşıma göre medya nört bir araç, gazeteciler de belli haber kaynaklarından topluma bilgi aktaran tarafsız profesyonellerdir. Sorunlu alanı oluşturanın ise herhangi bir yanlıktan sıyrılmamanın mümkün olup olmadığıdır. Bu yüzden liberal yaklaşımın bakış açısının gözden düşmesi söz konusu olduğu söylenebilir (Uzun, 2007: 26-31; Dursun, 2014: 70; Kılıç, 2013).

Liberal-çoğulcu yaklaşımın aksine eleştirel yaklaşım ise gazetecinin gerçeği olduğu gibi yansıtan metinler yazdığına şüpheyle baktığı gibi gazetecinin sadece olay ve toplum arasındaki bir aracı olduğu görüşüne de kuşku duymaktadır (Dursun, 2003: 64). Zira haber metinlerinde alıcılara sunulan dünya, dil dolayısıyla aktarılan bir kurgudur. Haber, onu üreten kişinin ve kurumun dünya görüşünden, o kurumun yapısındaki kültürel, toplumsal, ekonomik, ideolojik çerçeveden soyutlanamaz niteliktedir. Bu yüzden liberal yaklaşım haber değerlendirmelerinde eksik kalmaktadır. Haberin nasıl üretildiği ve yapılandırıldığı, hangi koşulların üretim sürecini etkilediği, hangi bölümlerin öne çıkarıldığı veya geri çekildiği, kitlelere nasıl aktarıldığı ve onların nasıl algıladığı gibi soruların hepsi, geniş bir perspektiften bakan eleştirel yaklaşımlara dayanmaktadır. Buradaki temel çıkış noktası, “haberin birebir gerçekliği yansıtıp yansıtmadığı, yansıtmıyorsa anlamın haber içinde hangi belirleyenlere göre kurulduğu ve gerçekliğin kimin gerçekliği olduğudur” (Yağlı, 2007: 356; Özerkan, 2002: 70). Dolayısıyla eleştirel yaklaşımlar, medyanın kapitalist sistemin bir parçası olmasından ötürü ve belli sınıf fraksiyonlarının çıkarlarını yansıtmamasından dolayı “nesnel ve tarafsız haberciliğin olmayacağı” üstünde durmaktadırlar. Bu doğrultuda habercinin yaptığı işin, toplumun ortak çıkarlarını değil; medya sermayedarlarının çıkarlarını devam ettirecek şekilde mevcut gerçekliği çarpıtmak olduğu ileri sürülmektedir. Buradan yola çıkarak da haberin ne olduğuyla ilgili tanımlamalar, ideolojik işleyiş süreciyle bağlantılı olarak ele alınmaktadır (Dursun, 2003: 64; Dursun, 2014: 70).

Diğer sektörlerde olduğu gibi, habercilik de kapitalizmin bir ürünü olarak şekillenmiş ve bu sistemin devamlılığın sağlanmasında ideolojik rol üstlenmiştir. Bu yüzden kapitalizmin tarihsel süreci içerisinde ortaya çıkan gereklilikler, habercilik pratiğini etkilemekte ve dönüştürmektedir. Bu tür gereklilikler doğrultusunda, etiğin de medyada yer bulduğu düşünülmektedir (Kaya, 2020: 386). Bu noktada “geleneksel medya etiği yeni medya için geçerli midir” sorusu öne çıkabilir. Zira geleneksel medyaya göre birçok özelliğe sahip olan yeni medyanın, etiğin sınırlarını aştığını ve geleneksel medya etiğinin yeni medya için de geçerli olduğunu vurgulamak gerekir (Çakır & Temir, 2021: 6). Bu anlamda internet haberciliğindeki etik ihlalleri tespit edebilmek adına eleştirel yaklaşım doğrultusunda değerlendirmelerde bulunmak önem teşkil etmektedir. Nitekim Yağlı'nın da ifade ettiği gibi medyadaki anlamların nasıl

oluştığı ve yapılandığı eleştirel çalışmaların kapsamındadır (2007: 356). Bu yüzden eleştirel teori, bu çalışma için de önemli bir yol haritasıdır.

3.1. İnternet Haberciliğinin Avantajları/Dezavantajları ve Gazeteciliğin “Değiş(e)mez” Nitelikleri

Yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı olanaklar ve buna mukabil habercilik pratiklerine getirdiği avantajlar yadsınamayacak bir gerçektir. Her şeyden önce okurun bilgiye erişimi açısından kolaylık yaratan yeni teknolojiler, haberciler açısından da veri aktarımını hızlandırmaktadır. Bununla birlikte 7/24 haber yayını yapılabilmesi, haberin üretim maliyetlerinin düşmesi, haberi yazılı, görsel ve işitsel olarak sunmaya olanak tanıyan multimedya biçimselliği, kullanılan araçların küçülmesi ve hafiflemesinden kaynaklı haber üretiminin pratikleşmesi, haber konularında gelişmeler yaşandıkça sürekli güncelleme ve kısa zamanda hataları düzeltme fırsatı, hipermetinsellik özelliğiyle ilgili sitelere bağlanabilme, eşzamanlı/eşzamansız iletişim kurma, arşivleme olanağı, kitlesizleştirme, zaman ve mekandan bağımsızlık, doğayı koruma (kağıt tasarrufu gibi), etkileşimsellik, toplumun sesini duyurabilmesi ve hızlı geri bildirim, haber kaynağının çeşitliliği, dağıtım kolaylığı gibi daha pek çok avantaj sağlayan internet haberciliği, gazeteciliğe ilişkin önemli katkılar sunmaktadır (Dolgunyürek, 2012; Özel & Deniz, 2019). Ancak tüm bu avantajların yanı sıra gazeteciliğin değişmez niteliklerine de gölge düşürmektedir. İşe bu nokta internet haberciliğinin dezavantajlarını oluşturmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi içinde bulunduğumuz internet çağına yönelik tartışmalarda öne çıkan konulardan biri gazetecinin nesnel gerçekliğe olan bağlılığıdır (Kılıç, 2013: 90). Çünkü haber, güncel ve ilginç olanın mümkün olduğunca nesnel ve gerçeğe uygun bir şekilde sunulmasıdır. Bu yüzden haber metinlerinde her türlü taraflı değerlendirmelerden uzak durulmalıdır (Schlapp, 2002: 17). Ancak nesnellığın sağlanması için vurgulanan tarafsızlık, dengelilik, kesinlik, doğruluk, tutarlılık, inanılabilirlik, haber ile yorumun ayrılması vb. (Karaçay, 2018: 11; Şeker, 2003: 100) gibi haberin değiş(e)mez nitelikleri, günümüzde gittikçe saygınlığını yitiren bir hal almış, haberdeki objektifliğin bile “modası” geçer olmuştur. Bu anlamda gazetecinin hangi olay veya durumu seçtiği, neyi dışarıda bırakıp neyi ele aldığı, her daim özel bir amaç için olmasa da edilgen ve süreklilik özelliği gösteren bir taraflılıktır (Özerkan, 2012: 49-52).

Haberde katıksız bir nesnellik ölçütünü yakalamak mümkün olmasa da denge unsurunun gözetilmesi, taraflılık eğilimini azaltmak için önemli bir adımdır. Çünkü haberde simetrinin sağlanması, haberin ciddiyeti açısından gösterilen özendir (Özerkan, 2012: 53). Zira her olayın aydınlatılması gereken iki yönü olduğu için iki taraf da dinlenmelidir. Gerçeğin tek yanlı bir şekilde sunulması gazeteciliğe ters bir davranıştır (Schlapp, 2002: 21). Olaydaki tüm kişi, kurum, kuruluşlara söz hakkı tanınmalı, açıklama ve kendini savunma hakkı olmalıdır. Ayrıca tüm taraflara eşit alan ve zaman ayrılmalıdır. Çoğu zaman bu durum için gözden kaçan bir unsur öncelik sıralamasıdır. Zira burada etik olarak üzerinde durulması gereken konu, haberlerin başlıklarında ve manşetlerinde bulunan iddialarla ilgili cevap ve savunma hakkının dikkatlerin en yoğun olduğu haberin başı yerine sonunda bulunduğudır (Kılıç, 2013: 86).

Bir diğer önemli nokta ise haberdeki kesinliktir. Burada hayati unsur aynı zamanda haberlerin doğruluğudur. Zira haberde soruşturulmamış hususların olması veya olasılıklara fazla yer verilmesi iyi sonuçlar doğurmayacağı için bu tür haberlerin doğruluğu ispat edilene kadar yapılmaması, hatta farklı haber kaynaklarından denetlenmesi gerekir. Bu yüzden pek çok konu açığa kavuşturularak, tüm bilginin doğruluğunun kuşkuya yer bırakmayacak biçimde soru işaretleri giderilmeli; gerekirse ilk haberde verilmemeli, ilgi çekmek adına kamuoyu yanıltılmamalıdır. Aksi takdirde hem olayın tarafları hem de yayın kuruluşları zarar görebilir, uzun vadede güvensizlik yaratabilir. Ayrıca önyargılı yaklaşımların habere girmesi, güvenilirliği zedeleyebilir (Güz, 2005: 76; Kılıç, 2013: 85; Tokgöz, 1981: 89-94).

Söz konusu niteliklerden taviz verilmesiyle aslında medya kuruluşları haber metinlerini inşa ederken gündelik hayatta olup biten şeylerin bilgisini doğrudan yansıtmaktan ziyade belirli bir bağlama oturarak tanımlamaktadır (Cangöz, 2009: 80-81). Böylece insanlar çeşitli olaylarla ilgili durumları esas itibarıyla medyanın inşa ettiği biçimiyle ve aktardığı kadarıyla haberdar olup bilgilenmektedir. Dolayısıyla medya,

topluma sürekli bir “anlam çerçevesi” sunup, doğal olanla olağan dışının, iyiyle kötünün, doğruyla yanlışın ayırt edicisi olarak normalin ne olduğuna yönelik bir yön tayin etmektedir (Kaya & Çakmur, 2014: 567). Bu sebeple yaratmış olduğu algı ve oluşturduğu gündem neticesinde, aslında bir nevi toplumu yönetme ve yönlendirme rolü üstlendiğini söylenebilir (Özçağlayan & Apak, 2017: 108). Bu açıdan medyanın insanları etkileme gücü göz önünde bulundurulduğunda; topluma enformasyon yayan kişi ve kurumlar için etik ilkeler büyük önem taşımaktadır (Çakır & Temir, 2021: 6). Öyle ki haber kaynağına ulaşarak, topladığı bilgileri değerlendirip işleme ve bunları sunma pratiğini gerçekleştiren haberciliğin alışlagelen ve sürekli tartışılan biçimsel ve etik sorunları, gelenekselden dijitale geçişle birlikte artarak çeşitlenmiştir (Kara, 2019: 48-49).

4. Medya Etiği ve Sağlık Haberciliğinde Etik İhlaller

Etik, insanların birlik ve beraberlik içinde yaşamalarına yönelik bir düzenleme sağlayan, onların ortak değerlerini koruma altına alan ve toplumsal hayatın davranış pratiğine dair bir gereklilik olan “ahlaki davranış standartları”dır (Değirmenci, 2021: 72). Bu anlamda etik, ahlak üzerine düşünmeyle ilgili bir eylemi düzenleyen, neyin doğru veya yanlış, uygun veya uygunsuz, izin verilir verilmez olduğu bakış açısından hareketle, adalet, doğruluk, dürüstlük, sorumluluk, tarafsızlık, nesnel davranma gibi evrensel değerleri kapsayan kurallar ve ilkeler bütünüdür (Atılğan & Kutvan, 2017: 45; Evers, 2010: 47).

Etiğin bir alt kategorisi olarak medya etiği ise medyayla bağlantılı olan alanlarda çalışan profesyonel kişilerin sahip olması gereken ahlaki sorumlulukları temel alan bir kavramdır. Dolayısıyla medya etiğinden söz edildiğinde mesleki boyuta vurgu yapılmaktadır (Demirel, 2016: 95). Mesleki açıdan medya etiği, esasen yazılı, işitsel veya görsel-işitsel kitle iletişim araçlarında habercilik işiyle uğraşan gazetecileri ifade etmektedir (Uzun, 2007: 24). Diğer mesleklere nazaran gazeteciliğin etikle ilgili bu denli önemli olmasının nedeni, doğruluk, dürüstlük, nesnellik, özgürlük, kamusalılık, adillik gibi kaçınılmaz niteliklere sahip olması ve temel donanımlar üzerine oturtulmasıdır. Bunlar gazeteciliğin etikle ilgili kavramlarla tanımlanıp incelenmesini gerekli kılarken, kamu odaklı bir meslek dalı olduğunu göstermekle birlikte, kamu yararını da hedef aldığını belirtmektedir (Çambay, 2016: 110; Demir, 2006: 30). Bu doğrultuda toplumu bilgilendirerek toplumsal bilincin, söylemin ve eylemin oluşmasında önemli bir payı olan gazetecilik mesleğinin, akla, vicdana, temel değerlere uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi son derece önemlidir (Dedeoğlu, 2016: 116).

İnternet haberciliği geleneksel gazeteciliğin mevcut etik sorunlarına ek olarak alışılmadık yeni etik ihlaller ortaya çıkarmıştır. Gazeteciliğin kurumsal yapısından, ideolojiden, medyanın sahiplik yapısından kaynaklı alışlagelmiş etik sorunlarının yanı sıra, dijitalleşmeyle birlikte sayfa görüntüleme sayısı, tıklanma hedefleri, yanıltıcı başlık kullanımı gibi pek çok nedenden dolayı etik sorunlar katlanmıştır (Özel & Deniz, 2019: 445). Haberciliğin dijitalleşmesiyle yaşanan etik sorunların ana nedeninin ekonomik temelli olduğu söylenebilir. Zira internet haberciliğinde çok okura ulaşmanın göstergesi, yazılı basındaki tiraj kaygısından farklı olarak tıklanma sayısıdır. Tıklanmayı artırabilmek için uygulanan yöntemlerle haberciliğin değişmez niteliklerinden tavizler verilmekte, etik ilkeler ihlal edilmektedir (İnce, 2018: 297).

İnternet haberciliğinde çok tıklanma kaygısı, başta başlık kurgusu olmak üzere içeriğin yozlaştırılması gibi daha birçok uygulamada bozulmalara neden olmuş, haber seçim kriterlerini olması gereken yoldan saptırmıştır. Bu durum, medyanın toplumun çıkarına hizmet etmesinden ziyade, ilgi çekici, çarpıtıcı, abartılı, merak uyandırıcı başlıklar doğrultusunda haberin dilinde ve sunumunda etik ihlallere yol açmaktadır (Daştan, 2021: 44; İnce, 2018: 311). Dahası haberin içeriğinin çarpıtılması, yalan haber, suçlu kanıtlanmamış kişileri suçlu ilan etmek, yargısız infaz, genelleme ifadeleri, duygusal ifadeler, keskin dil kullanımı, sıfat (yüceltici/alçaltıcı) kullanımlarındaki artış, habere konu olan taraflara eşit yer ve zaman ayrılmaması, karşıt görüşü dışlayıcı üslup, işlenen konunun kutuplaştırılması, ‘flash’, ‘skandal’ ‘şok’ gibi ifadelerle sansasyon yaratılması, ölüm gibi trajik olaylarda bile yanıltıcı başlıklar atılması gibi daha pek

çok etik ihlal yapılmakta, yapılmaya da devam edilmektedir (Çakır & Temir, 2021: 14; Kılıç, 2005: 139; Özerkan, 2009: 246; Şimşek, 2001: 305-306).

Medyada spor haberciliği veya magazin gazeteciliği gibi etik ihlallerin yapıldığı alanlardan biri de aslında kamu yararının en çok gözetilmesi gereken sağlık haberciliğidir. Toplumdaki tüm kesimleri ilgilendiren bir konu olan sağlık haberciliğinin bu özelliği nedeniyle medya endüstrileri tarafından kullanıldığı, bu alandaki habercilik anlayışının bilhassa sansasyonel bir formata sokularak bireylerin merak duygusunun canlı tutulduğu ve güven ihtiyacının manipüle edildiğinden bahsetmek son derece önemlidir. Bu anlamda medyanın sağlık haberciliğine yönelik haber metinlerini çerçeveleme ve sunma biçimi, toplumdan ziyade medya sermayedarlarının lehine işletilmektedir (Taylan & Ünal, 2017: 27-33; Kılıç, 2013).

Sağlık haberlerinin işleniş biçiminde, “başarılı gazeteciliğin kriterleri” göz ardı edilmektedir. Zira konuların seçiminde ana akım medyanın seçtiği haber dili, mağduriyet, felaket, sıkıntı, üzüntü veya şok edici unsurlar söz konusu olduğunda infial yaratacak, duygu sömürsü olarak algılanacak bir yöne kaymakta, kitlelere umutsuzluğu aşılacak sansasyonel haberler yer almaktadır (Geçer, 2018: 169; Taylan & Ünal, 2017: 28). Bunlar çoğu zaman endişe, merak, heyecan, acıma duygusu yaratacak başlıklar, polis adliye olaylarıyla iç içe kurgulanan öyküler vb. olaylar şeklinde olabilmektedir. Böylece medya kuruluşları sağlık alanında yaptıkları haber olaylarını “seyirlik bir anlatıya” dönüştürmektedir (Taylan & Ünal, 2017: 42). Dahası bu tür olayların “mağdur odaklı” ele alınması, haberin tüm yönlerinin görülmesini engellediği gibi okurun çok yönlü bilgiye ulaşmasını ve anlamlı bir sonuca varmasını da önlemektedir. Zira medyanın bir savcı veya hakim rolünü üstlenerek “suçlu gösterme” eğiliminde bulunduğunu belirten Taşdemir’e (1996) göre, medyada sağlık sorunlarının faturası doktorlara kesilmektedir. Böylece belli bir kişinin veya kuruluşun bir oyun kurgusu içinde “sözde” hatası bulunmaya çalışıldığı için hatalı davranıştan yola çıkarak tüm meslek üyeleri suçlu duruma düşürülür. Bu durum uzun vadede okurun doktorlara karşı bir tavır geliştirmesine yol açmakta; dolayısıyla çoğu zaman “bütün doktorlar, şu hastanedeki herkes” gibi genelleme yanılığını oluşturmaktadır. İşte bu yüzden medyada işlenen sağlık konuları, çoğunlukla hasta-hekim ilişkisini hasım kılan, onları karşı karşıya getiren, çatışma yaratan bir tarzla yer almaktadır. Olaylar bu şekilde işlendikçe, Türk hekimlerine ve sağlık kurumlarına güveni sarsmanın ötesinde, insanları kaygı ve endişeye sevk ederek, kendi veya yakını için “ona da benzer bir şey mi yapıldı, yoksa o da mı bundan öldü?” gibi bir bakış açısına neden olmaktadır (Geçer, 2018: 177; Erer, 2013: 27).

5. Nefret Söylemi ve Medya

Nefret söylemine ilişkin birçok niteleme olsa da kullanımda olan kavramlar arasında “nefret propagandası” veya “aşırı söylem” bulunmaktadır (Boyle, 2010: 65). Bununla birlikte literatürdeki birçok çalışma Anne Weber’in (2009: 3) aktardığı tanıma işaret etmektedir:

‘Nefret söylemi’ kavramı, ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimini kapsayacak şekilde anlaşılacaktır. Bu anlamda “nefret söylemi” muhakkak belirli bir kişiye veya gruba yönlendirilmiş yorumları kapsamaktadır.

Ülkü Doğanay ise bu tanımdan hareketle terimin yeni gelişmesi ve çeşitli mevzuatlarda sık kullanılmaması sebebiyle yapılan çerçevenin günlük kullanımda yetersiz kaldığını belirtmiş, AGİT’in yaptığı tanımı daha uygun olarak değerlendirmiştir. Gerçekten de AGİT’in tanımı, meslekleri de kapsamına alması sebebiyle çalışma için ayrı bir önem taşımaktadır:

Nefret söylemi, bir kişiyi ya da grubu, ırkı, cinsiyeti, yaşı, etnisitesi, milliyeti, dini, cinsel yönelimi, cinsel kimliği, engelliliği, ahlaki ya da politik görüşleri, sosyo-ekonomik sınıfı, mesleği ya da görünüşü, zihinsel

kapasitesi vb. özelliği nedeniyle küçük düşürmeye, yıldırma, bunlara karşı şiddet veya önyargıyı kıskırtmaya niyet eden söylemler olarak ele alınabilir (Doğanay, 2018: 21-22).

Kamu yararına hizmet etmeyi ve dünyanın en acil sorunlarına çözüm bulmayı amaç edinen Creative Commons (CC) kuruluşunun nefret söylemi temalı ortaya koyduğu ve birçok araştırmacının da dayanak gösterdiği çalışmada ise terim, “insanların kimlikleri nedeniyle bireyler veya gruplar olarak hedef alınması” şeklinde ifade edilmektedir (Article19, 2015: 13-16).

Nefret kelimesinin bir “duygu ifadesi” olmasından kaynaklı çoğunlukla hem nefret söylemi hem de nefret suçları, hedef aldığı kişi veya gruplardan hoşlanmama duygusunun ifadesi olarak anlaşılmaktadır. Gerek nefret suçları gerekse bu suçların mental ve ideolojik temelini oluşturarak davranışsal edimlere yol açan nefret söylemi, olumsuz duygular içerdiği için esasında çeşitli gruplar arasındaki sistematik hiyerarşiyi vurgulayan bir dışlama, değersizleştirme, düşmanlaştırma ideolojisidir (Göregenli, 2013: 57). Bu yüzden nefret söylemine veya nefret suçuna maruz kalınması durumunda, sadece o anda olup bitenlerin değil hem geçmişte yaşanmış hem de gelecekte yaşanması muhtemel olacak şeylerin topyekûn baskısı altında hissedilir (Ağtaş, 2018: 67). Üstelik bu yaşananlar esnasında söylenen sözcükler belirli gruplara yönelik çeşitli klişeler yaratarak onların ötekileştirilmesine yol açtığı gibi, aynı söylemin devam ettirilerek yeniden üretilmesi durumunda da gruplar üzerindeki baskı artar (Alğan & Şensever, 2010: 16-17). Dikkat çekilmesi gereken önemli bir nokta da nefret söyleminin ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmemesidir. Zira nefret yaymak bir özgürlük meselesi değildir; aksine sonuçları açısından ırkçılık gibi ölümcül olduğu ispatlanmış bir suç addedilmektedir (Çelenk, 2010: 215-216).

Bir söylemde, nefret söyleminden söz edebilmek için 5 unsurun varlığı aranmalıdır. Binark ve Bayraktutan’a (2013, s. 86) göre ötekileştirme, kalıp yargılar, önyargılar, damgalama, ayrımcılıktan oluşan bu unsurlardan sadece birinin söylemde bulunması, nefret söyleminin mevcudiyeti için yeterli olabileceği gibi, birden fazlasının da aynı anda bulunması durumunda nefret söylemi oluşabilmektedir. Ayrıca nefret söyleminin temelinde “ben” ve “öteki”, “biz” ve “onlar” şeklinde ikili karşıtlıkların bulunduğu ve “öteki”ne duyulan rahatsızlığın bir dışlama olduğu belirtilir (İnceoğlu & Çoban, 2014; Aslan, 2004). Bu yüzden söylemde bu tür bir karşıtlığın varlığı da nefret söyleminin tespitinde ayırt edici bir özellik olabilir.

Toplumdaki algıları biçimlendirerek insanların yönlendirilmesinde önemli rol üstlenen unsurlardan biri medyadır. Medyanın bunu gerçekleştirmede kullandığı en büyük araç ise dil, yani söylemdir. Dünyada neler olup bittiğine dair kurgulanan medya söylemleri, sunulanın ötesinde sunulmayan için de önem arz etmektedir. Zira bilginin seçilerek kullanıl(may)ışı, kimi toplulukların kalıp yargılarla konumlandırılışı, önyargıların dile hakim olması, olaylardan/durumlardan çeşitli çıkarımlar yapılarak normalleştirilmesi, ayrımcı ve ötekileştirici bir medya söylemine yol açmaktadır (Alğan & Şensever, 2010: 17; Dirini, 2010: 60; Uluc, 2009: 73). Dolayısıyla medyada dil ve söylem, gerçekliğin yeniden kurgulanmış biçimi olduğu için medya sahiplerince gerçeğin yeni bir oluşumu sunulur. Buradan yola çıkarak dilsel pratiklerin kullanımıyla birlikte bu kullanımların yaygınlaştırıldığı ortamlar olarak ifade edilebilecek hem geleneksel hem de yeni medya, önyargıları ve ayrımcılığı besleyen ve bundan kaynaklı nefret söyleminin oluşumunda ve yaygınlaştırılmasında etkili olan en güçlü araçlar arasında yer almaktadır. Hatta yeni medya mecralarının geleneksel mecralara göre daha kolay nefret söyleminin üretilebildiği ve dolaşıma sokulabildiği bir ortam olduğunu vurgulamak gerekir (Alğan & Şensever, 2010: 17-18; Binark, 2010: 25; Binark & Bayraktutan, 2013: 88; Talimciler, 2012: 258).

Geleneksel ve yeni medyada çeşitli gruplara yönelik oluşturulan nefret söylemi, bu çalışmanın inceleme alanı olan haberlerde üretilen nefret söylemi özelinde ele alındığında, aslında haberciliğin tarafsızlık, objektiflik, dürüstlük gibi ilkelerinin ötekileştirici yönelimlere karşı “koruyucu bir kalkan” görevi üstlendiği söylenebilir. Ancak ne var ki pratik habercilik çoğu kez aidiyet hissettiği bir grubu öne çıkaran kolektif kimlikleri inşa etmenin aracı rolü olmaktadır. Diğer bir deyişle toplumsal bütünleşme açısından öne çıkarılan kolektif kimlikler “öteki”lerden farklı kılınmaktadır. Çünkü haberciler gruplar arası kimi

gerilim ve çatışma durumlarında, zıtlaşan gruplarla aralarındaki mesafeye göre “onlar” a karşı “biz” in, dış gruplara karşı iç grubun aidiyetlerinin derecesini artırarak, kolektif kimlik oluşumuna işlerlik kazandırmaktadır. Medyadaki önemleri sebebiyle haberciler, kimlikleri tasarlamının, tanımlamanın, korumanın; benzer olanları veya benzer addedilenleri bir arada tutarken “biz” den olmayı dışlayarak öteki olarak konumlandırmanın, bunu pekiştirmenin ve yeniden üretmenin uygulayıcıları olarak görülmektedirler (Bezirgan Arar & Bilgin, 2010: 14; Öznil, 2017). Tam da bu sebeple hekimlere yönelik böyle bir algıdan söz edilebilir. Çünkü zaten toplumda onlara yönelik bir çatışma durumu olduğu için haberciler de “öteki” olarak konumlandığı doktorları kolektif kimliklerin dışına yerleştirerek, doktor kimliği ile arasına mesafe koymaktadır. Bu yüzden Doğu’nun (2010: 223) da belirttiği gibi nefret söyleminin etkisi gerek ortaya çıkış sebepleri gerekse yayılım alanı olarak daha da genişlediği söylenebilir. Bu durum geleneksel medyanın deformasyonu ile ilgili olmakla birlikte yeni medya mecralarının çoğalmasıyla ilişkilidir. Bu minvalde internetin kullanıcıya tanıdığı görece özgürlüğün, insanların başka insanlara (gruplara), yani “ötekilere” yönelik nefretlerini daha kontrolsüz ve keskin bir dille söyleme buldukları bir alana dönüştüğü açıklanmaktadır (Aygül, 2010: 111; Doğanay, 2018: 35-36).

6. Bulgular

Örnek Çözümleme 1:

21 Ekim 2021’de Hurriyet.com.tr’de yayınlanan ilk haber, “doktor hatası” sebebiyle uzun süre yoğun bakımda kalan hastanın hemşireler tarafından darp edildiğiyle ilgilidir.

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Başlık: “Yürüyerek girdiği hastaneden yatalak çıktı! Darp edildiğini öne sürdü.”

Yer bilgisinin “hastane” olarak öne çıkarıldığı başlıkta, bu bilgi hastanelerde bu tür durumlar yaşandığına dair bir algı oluşturabileceği için genellemeye uygun bir zemin sağlamaktadır. Kurgulama ise “yürüyerek girmek”, “yatalak çıkmak”, “darp edilmek” eylemleri üzerinden olumsuzluklarla yapılandırılmıştır. Üstelik bu tarz ifadeler, doktorlara yönelik haberlerde gazetecilik rutinleri içerisinde kullanılan kalıp ifadelerdir. van Dijk’ın (1991: 50-51) vurguladığı gibi, başlıktaki bilgiler okurun haberi anlaması için ihtiyaç duyduğu bellekteki ilgili bilgiyi harekete geçirmek amacıyla da kullanılmaktadır. Dolayısıyla okur “sağlam geldi ölü çıktı”, “yürüyerek geldi yatalak çıktı” vb. anlatım biçimlerini görür görmez metnin geri kalanını okumadan yorumlayabilecektir. Böylece başlıkların ideolojiyi barındıran en önemli unsur olarak değerlendirilmesinden hareketle, okurun daha başlıktan itibaren habere girişi olumsuz söylemlerle yönlendirildiği söylenebilir.

Spot: “Adana’da bel ağrısı şikayetiyle gittiği özel hastanede iki kez operasyon geçiren Sıdıka Yeşil (79), doktor hatası nedeniyle yürüyemediğini ve tedavi sürecinde hemşireler tarafından aç ve susuz bırakılıp darp edildiğini belirterek, savcılığa suç duyurusunda bulundu. Yoğun bakımda kaldığı süreç içinde korkudan sustuğunu söyleyen Yeşil, ‘Hastaneye yürüyerek girdim, sakat çıktım. Beni bu hale getirdiler. Doktorlar ya beni ayağa kaldıracaklar ya da en ağır cezayı çecekler’ dedi”

Spotta yürüyememe durumunun darptan değil doktor hatasından kaynaklandığı, darbin ise hemşireler tarafından gerçekleştiği belirtilmiş, ayrıca aynı hemşirelerin aç-susuz bıraktığına yönelik de iddialara yer verilmiştir. Bunlarla birlikte hastanın suç duyurusunda bulunduğuna yönelik bilgi, kesinliği ispatlanmamış bir durumun, sonucu beklenmeden haberleştirildiğini göstermektedir. Öte yandan haber girişinde birden fazla kesinliği kanıtlanmamış olumsuz eylem ifade edilse de şiddet olayı öne çıkarılarak başlığa taşınmıştır. Bu açıdan sağlık çalışanları, şiddete başvuran kişiler olarak resmedilmiştir. Bu algı mağdurun cümleleriyle pekiştirilerek, medyanın yıllardır bu tür haberlerde kullandığı kalıp ifadeler doğrultusunda hastanın dilinden aktarılmıştır. Dolayısıyla hasta, ya medyanın söylem kültüründen etkilenerek yaşadıklarını aktarmış ya da gazeteciler hastanın dilini bu anlatım tarzına çekerek

kurgulamıştır. Sorunlu olarak görülebilecek her iki kullanım ve spota dair tüm bu yaklaşımlar, gazetenin ideolojisini ortaya koyarak taraf aldığını açığa çıkarmaktadır.

Alt başlıklar: “ ‘Doktora şiddete maruz kaldığımı söyledim’ ”

“ ‘Hastaneye yürüyerek girdim sakat çıktım’ ”

“Hastane yönetimi: yatak yarası”

Alt başlıklar değerlendirildiğinde metne ilişkin ana fikrin olumsuz algıyı pekiştirecek biçimde ilerlediği söylenebilir. İlk iki başlıkta benzer şekilde mağduriyetler öne çıkarılırken, son başlıkta denge unsuru gözetilerek hastaneye savunma hakkı verildiği görülmekte birlikte bu başlık -tıpkı Kılıç'ın (2013: 86) vurguladığı gibi- metnin başı yerine sonunda ve kısa bir şekilde bulunduğu için genel seyri değiştirmemiştir. Bu anlamda Özer'in (2011: 90) de belirttiği gibi gazeteciler kendilerince durumun en önemli bilgisini en önce vermektedir. Zira eğer ki hastanenin savunması öne çıkartılarak haber yapılırdı, şüphesiz haberin bağlamı ve kurgusu farklı olabilir, yönü değişebilirdi. Bu bağlamda van Dijk, makro yapılandırmayı açıklarken, olaya yüklenen önem çerçevesinde bilginin aktarılmasını bir piramide benzetir. Piramidin üst kısımlarında olayı özetleyen makro önermeler yer aldığı için metnin bütünündeki anlam, piramidin yapısına uygun biçimde önermeler hiyerarşisini oluşturur (Köker & Doğanay, 2010: 70). Yukarıdaki başlıkların önem hiyerarşisini de bu bakış açısıyla değerlendirmek mümkündür. Öte yandan retorik unsurlardan biri olarak ele alınan haber fotoğrafında, yatağa mahkûm olan hastanın hali, gözler önüne serilmiştir.

2.

Görsel 1: Hata ve Darp Haber

2. Şematik Yapı

Ana olayın sunumunda, bel ağrısı şikayetiyle hastaneye giden, belinde kitle olduğu görülünce de iki kez operasyon geçiren, sonrasında bacaklarının tutmadığını fark eden hastanın günlük ihtiyaçlarını karşılayamayacak duruma gelmesinden kaynaklı lavabo ihtiyacının olmaması için aç-susuz bırakıldığı anlatılarak mağduriyetler aktarılmıştır. Bu gelişmelerin ardından hemşirelerin yataktan iterek darp ettiğini anlatan hastanın ifadelerine yer verilmiş ve doktorun bu durumu ört pas etmeye çalıştığı yine hastanın cümleleriyle pekiştirilmiştir. Mağduriyetler zincirinin aktarıldığı haberde tıpkı Geçer'in (2018: 177) de

vurguladığı gibi “mağdur odaklı” yaklaşım sergilenmiş ve okurun çok yönlü bilgiye ulaşması engellenmiştir. Bu da çoğu zaman okuru “bütün doktorlar” şeklinde bir genelleme yanılığine düşürebilir.

Haber yargı kararı kesinleşmeden ilan edildiği için ardalın bilgisi yetersizdir. Dolayısıyla sorumluların suçlamaları reddetmesine rağmen sağlık çalışanlarına yönelik olumsuz intiba edinilecek şekilde olayın bağlamı kurgulanmıştır. Haberin kaynağı ise DHA’dır.

B. Mikro Yapı

Mikro yapıya ilişkin öne çıkan noktalardan biri cümlelerdeki aktif/pasif yapılardır. Bu anlamda videodan deşifre edilerek hastanın kendi ifadelerinin yer aldığı cümleler aktif, kesinliği ispatlanmamış cümleler ise ya iddia etti”, “öne sürdü” gibi deyimlerle ya da pasif ifadelerle kurulmuştur. Bu tür ifadeler, olayın gerçekleşip gerçekleşmediğine dair şüphe uyandırmaktadır (Karaçay, 2018: 157-158).

Nedensel ilişki açısından yürüyememe nedeni doktor hatasına, günlük ihtiyaçların karşılayamamanın nedeni ayağa kalkamamaya, hemşireler tarafından aç-susuz bırakılma nedeni lavabo ihtiyacının yaşanmamasına bağlanmakta; ayrıca hastane yönetiminin yaptığı açıklamada vücut morlukları yatak yarısından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla öne çekilen nedensel ilişkiler sağlık çalışanlarına yönelik olumsuz ifadeler doğrultusunda olduğu için gazetenin ideolojisini buradan da anlamak mümkündür.

İşlevsel ilişkide birbirini açıklayan cümleler bulunmaktadır. Haberin ikinci başlığındaki paragrafta, hastanın yaşadıklarından sonra başka bir hastane tarafından yapılan muayene sonucu, hata yapıldığının ve yürümesinin imkânsız olduğunun söylendiği, kendisini bu hale getirenlerden şikayetçi olduğu anlatılmıştır. Bu anlatım, sağlık çalışanlarını okurun zihninde hata yapan, hayati fonksiyonları felce uğratan kişiler olarak resmetmektedir.

Referansal ilişki olarak yine hastanın dilinden şiddet temalı birçok ifade yer almaktadır: “...şiddet uygulayan hemşire..., ...hemşireler her eziyeti yapıyor..., ...doktor da bana ‘sakın çocuklarına söyleme’...” vb. çok daha fazla ifade sağlık çalışanlarına yönelik olumsuz algılar üretmektedir.

Bu örnek olay çözümlemesinde habere “doktor hatası” kalıp yargısıyla başlansa da devamında şiddet pekiştirilmiş, böylece makro kurallar çerçevesinde haber başlığı giriş paragrafına temel oluşturmuştur. Hata ve kötü muamele üzerinden kurgulanan haberde, yargı süreci başlatılan bir olay sonuçlanmadan önyargılı bir şekilde sağlık çalışanları hedef gösterilmiştir. Olayda geçen tüm iddialar doğru olabilir; ancak kesinliği ispatlamadan yapılan bir haberde gazete taraf almıştır. Böylece kalıp yargı ve önyargı barındıran bu haberde hem nefret söyleminde bulunulduğu hem de okurun zihninde bu söyleme zemin hazırlandığı söylenebilir.

Örnek Çözümleme 2:

31 Mart 2021’de Hurriyet.com.tr’de yayınlanan haber, bir polis memurunun siğil ameliyatı sonucu yaşamını kaybetmesine ilişkindir.

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Haberin başlığı: “Siğil ameliyatı için gittiği hastanede hayatını kaybetti! Polis memuru Vedat Tuğrul’un acı ölümü”

Başlıkta haberin kurgusu, ölüm nedeni üzerinden siğil ameliyatı olarak belirtildiği için örtük anlamda “basit” bir siğil ameliyatının bile ölümle sonuçlandığı yönünde bir vurguyla yapıldığı söylenebilir. Başlıkta yer alan kelimeler arasındaki ilişkinin, haber aktörleri ve onların rolleri arasındaki ilişkiyi belirleyebileceğini ifade eden Köker ve Doğanay (2010: 16), aktörlere yüklenen rollerin olumlu, olumsuz veya nötr eylemlerle ilintilendirilmesini önemli bulmaktadır. Zira aktörlerin veya mağdurların kimler olarak tanımlandığı gerek eylemin gerekse aktörlerin nasıl anlamlandırılacağını belirleyecektir. Bu açıdan

“siğil ameliyatı için gittiği hastanede hayatını kaybetti” cümlesi eylemle ilgili aktörlere yüklenen olumsuz anlamlandırmayı göstermektedir.

Başlıktaki neden-sonuç ilişkisi doğrultusunda yaşanan ölüm, doktor hatası veya doktor ihmali olarak algılamaya müsait anlamlandırılmıştır. İfade, tırnak içinde verilmemiş, neden-sonuç ilişkisi kesinleşmiş bir sonuç gibi aktif yapıda kurulmuş, ünlem işaretiyle anlam vurgulanmıştır. Tüm bunlar yargı kararı kesinleşmiş bir sonuca ilişkin haber yapıldığını düşündürülebilir. Ancak metnin içinde aksi bir anlatım bulunmaktadır. Bunun da aslında siteye daha fazla ziyaretçi çekebilmek adına tık tuzağının manipülasyona dayalı seyri olduğu söylenebilir.

Öte yandan “polis memurunun acı ölümü” gibi bir anlatım tarzıyla olay dramatize edilmiş; ölen kişinin polis memuru olduğuna yapılan vurguyla polislik mesleği yüceltilirken, haberin kurgulanış biçimi açısından hekimlik mesleği aşağı çekilmiştir. Böylece meslekler arası yapılan bir ayrımcılıktan söz edilebilir.

Spot: Beşiktaş’ta polis memuru Vedat Tuğrul siğil ameliyatı olmak için hastaneye gitti. Hastanede operasyon sırasında fenalaştığı iddia edilen polis memuru Vedat Tuğrul, nakledildiği Bakırköy’deki hastanede hayatını kaybetti.”

“Polis memuru” ifadesine tekrar vurgu yapılan spotta olayın iddia boyutunda olduğu anlaşılmakta, dolayısıyla başlıktaki kesin yargının kanıtlanmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca hastanın işlem sırasında fenalaşma nedeni belirtilmemekle birlikte suç doktora yüklenmektedir.

Alt başlıklar: “Savcılık inceleme başlattı”

“Toprağa verildi”

“ ‘Burada bir ihmal var’ ”

İlk başlıktan ölüm nedeninin henüz kesinleşmediği, ikinci başlıktan “polis memuru” vurgusundan hareketle toprağa verilme anının dramatize edildiği, son başlıktan ise doktorlara yönelik bir kalıp yargının tırnak işaretiyle hasta yakınlarının dilinden yeniden üretildiği çıkarsanabilir. Aslında “başkasının sözü” başlığa taşınarak değerli kılınırken, medyanın tarafsızlık değerinden beslenerek, bu ifadenin içeriğinin onu aktaranı bağlamadığı iddia edilse bile, kimin hangi sözüne önem atfedilerek başlığa taşınması, tarafsızlık iddialarını aşan bir tercih meselesi olduğu bilinmektedir (Köker & Doğanay, 2010: 65).

Habere eklenen dört fotoğraftan ikisi cenazeye, biri mezarlığa, diğeri ise hastaneye ilişkindir. Bu noktada ölen kişinin polis memuru olması, cenaze ve mezarlık fotoğraflarındaki duygusal dozla ilişkilendirilebilir.

Görsel 2: İhmal ve hata haberi

2.Şematik Yapı

Ana olayın sunumunda 30 yaşındaki polis memurunun genital bölgesinde çıkan siğili aldırma amacıyla ameliyata alındığı, bu esnada fenalaştığı için başka hastaneye sevk edildiği, ancak yapılan müdahalelere rağmen kurtarılamadığı anlatılmaktadır. Bu noktada her ne kadar doktorları suçlayıcı bir yaklaşım gösterilmese de satır aralarında “polis memuru” ifadesinin sıklıkla geçmesi, bütünsel açıdan bağlamın ihmal üzerine kurulması, belli bir kalıp yargı üzerinden olayın dramatize edilmesine yol açmaktadır. Ardalan bilgisinin yeterli olmadığı haberde, fenalaşma durumu birçok nedene bağlanabilir. Örneğin anestezi kullanımı da dahil olmak üzere birçok komplikasyon gelişebilir, hastada operasyona yönelik strese bağlı kendiliğinden gelişen durumlar olabilir. Bu gibi ihtimaller varken araştırılıp araştırılmadığı belli olmadan sonucun doktor ihmaline bağlanması karşıt bir ideolojiyi göstermektedir. Haberin kaynağı DHA iken, taraflardan sadece polis memurunun akrabalarına yer verilmiştir. Dolayısıyla haberde denge unsuru gözetilmemiştir.

B.Mikro Yapı

Cümle yapılarındaki aktif yapılar “iddiaya göre” ifadesiyle desteklendiği gibi tanık olunmuş gibi aktarıldığı da görülmektedir. Haberde ölüm nedeni doktor hatası/ihmaline dayandırılmıştır. İşlevsel ilişkiye göre bir cümlede geçen ifadenin açılımı arkasındaki cümlelerde bulunur. Örneğin 1. Cümle: “Tuğrul’un ölümünün ardından hastaneye gelen polis ekipleri, durumu cumhuriyet savcılığına bildirdi.” Devam cümlesi: “Cumhuriyet savcılığı tarafından verilen talimat doğrultusunda Tuğrul’un ölümünde doktor hatası olup olmadığı anlaşılması için soruşturma başlatıldı.” Bu işlevsel ilişki aynı zamanda, doktor hatası kesinleşmeden olayın haberleştirildiğini göstermiştir. Kılıç’ın da vurguladığı gibi, yargılama sürecinde yapılan haberler, her türlü önyargıdan uzak ve kesinlikle doğruluğundan emin olmadıkça yazılmamalıdır. Yargı sürecinde gazeteci taraf olmamalı, karar kesinleşmedikçe sanık suçlu ilan edilmemelidir (2013: 93).

Referansal ilişki açısından ölen kişinin babası ve abisinin sözlerinde ihmalkarlığa ilişkin referansların olduğu gözlenmektedir: “Burada bir ihmal var. Çocuk sapasağlam, ufak bir apse yüzünden ameliyata almışlar, gerekli teşkilat olmadan hastane açmışlar”.... “Yanlış uygulamalar, çok fazla narkoz verilmesinden dolayı mıdır, nedir bilmiyorum”... “benim ciğerim yandı başkasının yanmasın”. Bu noktada Taşdemir’in (1996) hasta yakınlarının eksik bilgiye sahip olabileceği vurgusunu hatırlatarak, bir belirsizliğin bulunduğu altı çizilmelidir. Ayrıca “ufak bir apse” ifadesiyle operasyon basite indirgenmiş, “sapasağlam” vurgusuyla doktorların yetersizliği ima edilmiştir. Bununla birlikte “başkasının canı yanmasın” dileğiyle ileriye dönük doktorlara yönelik bir damgalama yapıldığından söz edilebilir.

Sonuç olarak bu çözümlemede de peşin hükümlü bir yaklaşımla kesinliği ispatlanmamış bir olay, “doktor hatası”/“doktor ihmali” kalıp yargısı üzerinden haberleştirilmiştir. Haberde kalıp yargılar, önyargılı yaklaşım, ayrımcılık ve damgalama gibi unsurlar bulunmaktadır. Bu da söylemi nefret söylemi olarak değerlendirebilmeyi sağlamakta, hatta okurlarda da benzer bir algıya yol açabileceğini anlatmayı gerekli kılmaktadır.

Örnek Çözümleme 3

25 Eylül 2021’deki Milliyet.com.tr’nin haberine göre, diyabet hastalığı sebebiyle parmakları kesilen hasta, pansuman için gittiği hastanede enfeksiyon tespit edilmesi sonucu yoğun bakıma alınmış, fakat birkaç gün sonra yaşamını yitirmiştir.

A. Makro Yapı

1.Tematik Yapı

Başlık: “Pansuman için hastaneye giden kadın öldü, 6’sı doktor 7 kişiye dava açıldı”

Bir önceki örnek çözümlemeye benzer bir nitelikte olan başlıkta, siğil için gidilen hastaneye bu sefer pansuman için gidilmiş, kurgulama ölüm üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda başlık yine “basit”

bir pansumanın bile ölüme yol açtığını vurgulayacak şekilde anlamlandırılmıştır. Bu şekilde yaratılan bir algı doktorlara yönelik güveni zedelemektedir. Ayrıca “dava açıldı” ifadesinden olaya önyargıyla yaklaşıldığı anlaşılabilir; çünkü ölüm nedeni kesinleşmemiştir.

Spot: “Kahramanmaraş’ta hastalığı nedeniyle kesilen parmaklarının pansumanı için gittiği özel hastanede hayatını kaybeden Hatice Timurkaan’ın (65) ölümüyle ilgili 6’sı doktor 7 kişi hakkında ‘taksirle ölüme neden olma’ suçundan 6’şar yıla kadar hapis cezası talebiyle dava açıldı”

Spotta aktarılan bilgilere dayanarak; yargıya intikal eden ve neticelenmeyen bir olayın haberleştirilmesi ve bu sebeple okurun zihninde önyargıya zemin hazırlanması, karşıt bir ideolojiyle olumsuz algıları doktorlar üzerinde toplamaktadır.

Alt başlıklar: “Raporlar çelişkili”

“Emsal dava! Yüzlerine söyleyecek”

İlk alt başlıktan ölüm nedeninin araştırıldığı iki farklı kurum tarafından verilen raporun birbirine uymadığı, dolayısıyla da henüz doktorları suçlayıcı bir kanıt olmadığı anlaşılabilir, ancak haberin ana başlığı ve genel kurgusu değerlendirildiğinde doktorları suçlamaya dönük bir anlam çıkmaktadır. Zira bu anlam, sanki suç kesinleşmişçesine ilerleyen süreçte benzer bir ihmalde bulunacak doktorlar için de emsal sayılacağı yönünde pekiştirilmekte, böylece yargı kararı sonuçlanmadan hem mevcut olaydaki doktorlar hem de gelecekte yaşanması “beklenen” olaylardaki doktorlara önyargıyla yaklaşılmaktadır. Diğer bir deyişle doktorlar bugün olduğu gibi gelecekte de hata yapacak, ihmalde bulunacak kişiler olarak damgalanmaktadır.

2. Şematik Yapı

29.10.2018 tarihinde hastalığa bağlı olarak iki ayak parmağı kesilen hastanın 3 Kasım’da başka bir hastaneye pansuman için gitmesi sonucu enfeksiyon tespit edilince hasta yoğun bakıma alınmıştır. 10 Aralık’ta ise yaşamını yitirmesi sonucu, hastanın kızı annesinin ölümünden doktorları ve hastane yönetimini sorumlu tutup suç duyurusunda bulunmuştur. Bu süreçte söz konusu kişilerin suçlamaları reddetmesi üzerine adli tıp kurumları tarafından ilk hazırlanan raporda tıbbi hatadan kaynaklı bir ölüm illiyetinin olmadığı belirtilirken, ikinci raporda kusur bulunmuştur. Ana olayın sunulduğu bu metinde merak uyandırıcı bir kurgulama yapılarak, okurun ilgisi canlı tutulmuştur. Her ne kadar yaşananlar özetlense de doktor hatası/ihmali üzerinden şüpheli bir ölümün yaşandığına yönelik bir algı yaratılmıştır. Bu noktada mevcut sonla ilgili doktorlara karşı hasta yakınlarının haklarını savunmak adına kitlelere sunulan bu tür haberler, Şerif ve Şerif’in (1996: 348) altını çizdiği gibi kolektif etkileşim içerisinde bir saldırganlığa yol açabilir. Zira kitle içinde bir araya gelenler, öfke gibi duygulardan kaynaklı bazı ruhsal değişimleri yaşayabileceği gibi -tıpkı bu örnekte olduğu gibi- ortaya atılan bir şüphe, anında tartışma götürmez bir gerçekliğe dönüşebilir. Hatta tek başına çok az görülecek nefret hissi, kitle içindeki kişide vahşi bir kine çevrilebilir (Le Bon, 1969: 55; Yılmaz, 2020: 65).

Haberin kaynağı DHA iken, bağlamı yine bir kalıp yargı olan doktor hatası ve ihmali üzerinden kurulmuştur. Olayın taraflarından sadece hasta yakınlarının ifadelerine başvurulmuştur. Dolayısıyla denge unsuru gözlemlenmemiştir.

B.Mikro Yapı

Cümle yapılarının çoğunlukla pasif yapıda, aktif yapıların ise hasta yakınlarının ifadelerinde olduğu gözlemlenmektedir. İddia boyutuyla değerlendirilen haberde, örtük bir yapı kullanıldığı, yine de ana başlığın aktif yapıyla kesinlik içerdiği belirtilmelidir. Öyle ki haber söyleminin ideolojisi her zaman açık bir biçimde

bulunmayabilir. Örtük taraflılık “dışarıdan görüş alma” aracılığıyla gerçekleşebilir (Özerkan, 2009: 256). Bu haberin de hasta yakınının ifadeleriyle yapılandırılması, örtük taraflılığı gözler önüne serebilir.

Öte yandan olay 2018 yılında geçse de hala dava sürecinin devam ettiği, Eylül 2021’de yayınlanan habere göre Aralık 2021’de ilk duruşmanın gerçekleşeceği, dolayısıyla aslında suçluların netleşmediği görülmektedir. Dolayısıyla hastanın pansuman yüzünden ölüp ölmediği kesinleşmemiştir.

Metinde en belirgin nedensel ilişki başlıkta geçen ölüm nedeniyle pansuman arasında kurulmuştur. Yani hastanın “basit” bir pansumandan öldüğü anlatılmaya çalışılmıştır. Metinde hangi sebeple pansuman yaptırıldığı konusunda da detaya inilmiştir. Her ne kadar bu durumun başlangıçta ölümle bir ilgisi olmadığı düşünülse de metnin geri kalanında parmakları kesen uzmanın da soruşturmaya alınan kişiler arasında olduğu belirtilmiştir. Böylece “doktor hatası”nın olup olmadığı bilinmemekte ancak buna yönelik bir ima da üstü örtük biçimde yer almaktadır. Bu perspektifle van Dijk’a göre hem gazeteciler hem de okurların dünya hakkında hazırda sahip oldukları bilgiler, inançlar ve zihinsel modeller sebebiyle verilenlerin büyük kısmı örtük kalır. Metinde sadece ipucu olarak verilen sözcük ve cümlelerle ifade edilenler buzdağı gibidir. Buzdağının altındaki görülmeyen kısımların, okurların bilgi senaryoları ve modelleri tarafından tamamlandığı varsayılır, bu sebeple genellikle söylemeden bırakılır (Van Dijk, 1991: 180-181).

İşlevsel ilişki açısından “raporlar çelişkili” başlığında, her biri diğerini açıklayan cümleler sıralanmıştır. Bu tür cümleler de doktor hatası/ihmaline ilişkin anlamsal bir buzdağından oluşmaktadır (Özer, 2011: 95). Referansal ilişkide, hasta yakınının dilinden aktarılan ve doktorları suçlayan ifadeler göze çarpmaktadır. Aslında bu ifadeler, olayın iddia boyutunda olmasına ve doktorlar tarafından kabul edilmemesine rağmen editör tarafından metne eklenmiştir. Üstelik bu tür referansal ilişkilerin geleceğe dönük başka olaylar için de emsal sayılması, doktorlara yönelik önyargının süreceği yönünde bir algı oluşturmaktadır. Bu, Ağaş’ın da belirttiği gibi, olup bitenlerin sadece bugüne yönelik olmadığını, gelecekte de gerçekleşmesi olası durumların topyekun baskı altında olduğunu hissettirmektedir (2008: 67).

Son olarak haberde hasta yakınının kullandığı “bu vatandaşların futbol topu gibi oynadıkları annemin...” ifadesi, aşağılayıcı bir tutum doğurduğu için tercih edilmeyebilirdi. Zira Köker ve Doğanay’ın vurguladığı gibi kimin hangi sözünün alıntılanması yoluyla kullanılması, haber değerliliği bakımından yansızlık iddialarını aşan bir tercih meselesi olduğu hatırlatılmalıdır (2010: 65). Bu anlamda yargı süreci dahi devam eden, dolayısıyla suç kesinleşmeyen bir olayda gazetenin doktor karşıtı bir ideoloji yansıttığı söylenebilir. Özetle bu haberde “doktor hatası” ve “doktor ihmali” kalıp yargıları üzerinden söz konusu olaya önyargıyla yaklaşmış, damgalayıcı ifadeler kullanılmış; böylece doktorlara yönelik hem nefret söyleminde bulunulmuş hem de okurun zihninde de buna yönelik bir algı oluşturulmuştur denilebilir.

Örnek Çözümleme 4

Sözcü.com.tr’de 31 Ağustos 2021 tarihindeki haberde, hastane bahçesinde fenalaşan bir kadına müdahale edilmemesi nedeniyle kadının hayatını kaybettiği konusu işlenmiştir.

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Başlık: “Skandal iddia! Hastane bahçesinde herkesin gözü önünde öldü!”

Başlıkta “hastane bahçesi” vurgusundan hareketle yaşanan ölüme odaklanılmıştır. Bu bağlamda haberde anlamın “hastane bahçesi gibi bir yerde bir kişi göz göre göre ölüme terkedilmiştir” şeklinde kurgulandığı söylenebilir. Üstelik bu anlam sansasyonel habercilik anlayışı olarak belirtilen “skandal” ifadesiyle desteklenmiş, hatta iki ünlem işaretiyle de vurgulanmıştır. van Dijk’a göre başlıklar, haberlerin en öne çıkan metinsel katmanlar, burada kullanılan kelime ve kavramların sıralaması bile önemlidir (1991: 61). Örneğin habere “skandal” ile başlayıp hastane bahçesindeki ölümle sürdürülmesi, kelimelerin aktörlere veya eylemlere yüklenen anlamı olumsuzla yaslama yapmaktadır. Dolayısıyla haberin kurgusunda eylem öne çıksa da bu eyleme neden olan aktörler, yani doktorlar suçlanmaktadır. Öte yandan olay “iddia” boyutuyla

işlense de cümle kesin bir yargıda, aktif yapıda ve tırnak işareti kullanılmadan kurulmuştur. Durur'a göre başlıklarda ve metinlerin detaylarında yer alan "iddia" ifadesi, insanlarda şüphe uyandıran anlamsal bir vurgudur (2017: 52). Yani ölümün yaşanmasında rol oynayan doktorların, gerçekten buna neden olup olmadığına yönelik bir belirsizlik olabilir.

Spot: "Bursa Şehir Hastanesi'nde poliklinik binası önünde yere düşerek başından yaralanan kalp hastası yaşlı kadın, yetkililerin '112 çağırmanız gerekiyor' demeleri sebebiyle müdahale gecikince kurtarılamadı"

Spotta en dikkat çekici nokta, durumun gerekli kişilere iletilmesine rağmen müdahalede bulunulmadığıdır; hatta 112'ye bildirilmesi gerektiği yönünde önemli iddiaların olması ve geçen süre yüzünden hastanın hayatını kaybetmesidir. Yani spotta sağlık personellerinin sorumluluklarını yerine getirmediği, ihmalleri sebebiyle böyle bir sonucun yaşandığı, dolayısıyla insan hayatına verilen önem anlatılmaktadır. Ancak olayın ardalanı da sorgulamak önemlidir. Örneğin "yetkililer"den kasıt doktorlar mı veya diğer hastane personelleri midir? Böyle bir durumdan hastanedeki bir doktorun haberi olması halinde "112'yi aramanız gerekli" demesi ne kadar mümkündür? Neden çevredeki bakakalmıştır? Olay yeteri kadar doktorlara yansıtılmış mıdır? Bu gibi sorular yanıtlanması gereken önemli ve mantıklı konulardır. Bu noktada Van Dijk'ın bazı durumlarda bir eylemin sorumluluğunun gizlenmesi gerektiğinde, özel bir ideolojik işlev de taşıyabilen belirsizliğe veya muğlaklığa yaptığı vurgu, dikkat çekicidir (1991: 50).

Alt başlıklar: "Kalp masajı yaptılar ama..."

"Ambulans 20 dakika sonra geldi"

" 'Sorumluluk sizin olur dokunmayın' dediler"

"Soruşturma başlatıldı"

"İl Sağlık Müdürlüğünden açıklama"

İlk iki başlıkta ölümün nedenine ilişkin önkabulleri yansıtan bir anlayış hakimdir. Bu anlamda öncelikle müdahale geciktiğine dair başlıklar oluşturulmuştur. İlk başlığa konulan üç noktayla devamının getirilmesi okura bırakılsa da "iş isten geçmişti" anlamını barındıran bir ima vurgulanmıştır. Zira imalar, önkabuller, belirsizlikler, çıkarımlar, bakış açıları, olumsuzlamalar vd. genel olarak olumlu kendi sunumu karşısında olumsuz öteki gibi anlamsal unsurlar doğrultusunda medyanın ideolojik kanı ve tutumlarını göstermektedir (Köker & Doğanay, 2010: 18). İkinci başlıkta müdahaleye geç kalındığını anlatılırken, üçüncü başlıkta görgü tanıklarının neden bakakaldığına dair ardaan bilgisi verilmeye çalışılmıştır. Son iki başlık ise sorumluların tam olarak kesinleşmediğinin göstergesidir. Bu haliyle başlıklar bir özet içerisinde olayın genel kurgusuna zemin oluşturarak, metin tam okunmadan bile yüklü olan anlam doğrultusunda okuru yönlendirmektedir. Bu şekilde alt başlıklar, okurun zihnine olumsuz nitelikte kodlanmaktadır.

2. Şematik Yapı

Ana olayın sunumunda "yetkililer" ifadesinin açılımı "hastane görevlileri", "güvenlik görevlileri" olarak en dikkat çeken noktayı oluşturmuştur. Bu kişilerin 112'ye ihbarda bulunulmadan müdahale edilmeyeceğini söylemeleri üzerine görgü tanıklarıyla arbede yaşanmıştır. Haberin başlık ve spotunda doktorların neden olduğu bir hadise yaşandığına dair bir anlam çıkarılabilse de aslında güvenlik görevlileriyle girilen bir mücadele ortaya çıkmaktadır. Bu noktada haber değerliliği ölçütünde birbirine bağlı iki sonuç çıkabilir: Hastane bahçesi gibi bir yerde ani ve acil bir durum yaşanması halinde, müdahale edilmeme durumu yaşanabilir ve ölüm gerçekleşebilir.

Haberde ardaan bilgisinin eksik olduğundan söz edilebilir. Haberde en büyük mantıklı eksiklik, görgü tanıklarının hiçbir şey yapamamalarıdır. Hastaya dokunulduğu takdirde sorumluluğun dokunana kalması, seyirci kalmaya yeterli bir neden değildir. Hastanedeki doktorlardan yardım istenmesine engel oluşturan şey nedir? Haber bu haliyle akıl almaz bir olay yaşandığına işaret etmekte, başlangıç kısmıyla

hedefte doktorların olduğu algılanmakta, ancak devamında acil çağrı merkezindeki ekiplerin geç kalmasıyla anlam sağlık çalışanları üzerinden pekiştirilmektedir.

Haberin kaynağı gazetenin kendi muhabiridir. Olayda denge unsuru gözetilmeye çalışarak taraflara söz hakkı verilmiş gibi dursa da hastane personeli veya doktorlara değil; görgü tanıklarına yer verilmiştir. Ayrıca soruşturma sonucu belli olmadan, doktorların müdahale etmediği yönünde bir algı yaratıldığı için ideolojik yaklaşım benimsenmiştir. Söz konusu olaydan doktorların aksine diğer hastane personellerinin sorumlu olduğu özele inince anlaşılrsa da devamında 112 sağlık ekiplerinin geç kalması üzerine haber sürdürüldüğünde algı yine aynı yöne kaymıştır.

B.Mikro Yapı

Cümle yapılarının çoğunlukla aktif ve kimisinin “iddiaya göre” ifadesiyle yapılandırıldığı görülmektedir. Görgü tanıklarının ifadelerinde ise tırnak işaretinin kullanılmaması, gazetenin kendi yorumu gibi durumu onaylar nitelikte sunduğundan ileri gelebilir. Yani bu tür cümle yapılarıyla, kesin sonuç olarak kabul edilen bir olayın desteklendiği düşünülebilir.

Nedensel ilişki dikkate alındığında, en temel bağ hayatını kaybeden kişiyle ilgili olarak “yetkililerin” yönlendirmelerinden kaynaklı yaşananlar arasında kurulmuştur. Bu bağlamda ihmaller üzerine kurulu bir ilişkiden söz edilebilir.

İşlevsel ilişki bakımından görgü tanıklarının birbirini açıklayan cümleleri arasında, başlıkta geçen “skandal iddia”nın ve “yetkililer”in kim ve ne olduğu meydana çıkmaktadır. Buna göre hastane bahçesinde müdahalenin gecikmesine ve herkesin gözü önünde bir insanın ölmesine neden olan güvenlik görevlileri ve polistir. Elbette önemli olan o veya bir başkası olması değil; bir insanın hayatına mal olan, hatalar, ihmaller ve yanlışlıklardır. Ancak bağlam ve kurgu, baştan itibaren bu kişiler doğrultusunda yapılmış olsaydı haberin yönü değişebilirdi. Bilhassa başlığın geneli yansıması ve spotun “yetkililer” kelimesiyle üzerinin örtük bırakılması, bellekteki bilgi senaryoları sebebiyle sorumlunun “doktorlar” olarak algılanmasına yol açmaktadır. Bu da zaten onlara yönelik mevcut önyargıyı pekiştirmektedir. Üstelik olayın soruşturması henüz tamamlanmamış, kesin sonuç bulunmamıştır.

Referansal ilişkide arka arkaya kullanılan, böylece ana bağlamın anlamsal buzdağını oluşturan “...müdahale gecikince...”, “...kimse müdahale etmiyordu...”, “...kadına müdahale edilmedi...”, “...müdahale ettirmediler...” gibi ifadelerle bilerek ölüme yol açıldığı vurgulanmıştır. Ayrıca başlıktaki “skandal” kelimesinin kullanımında, tıkkatma oranını artırma amacıyla sansasyonel habercilik anlayışının hâkim olduğu söylenebilir. Zira Taylan ve Ünal’ın da belirttiği gibi endişe yaratacak, merak uyandıracak bu tür ifadeler, olayları seyirlik bir anlatıya dönüştürmektedir (2017: 42). Son olarak haberin retorikğine değinmek gerekirse görgü tanıklarının, il sağlık müdürünün ifadelerine başvurulduğu, ayrıca haberde yer alan videoyla da inandırıcılığın sağlandığından söz edilebilir.

Sonuç olarak hastane bahçesinde vefat eden birinin yansıtıldığı bu haberde, hatalı ve yanlış girişimler sonucu yaşanan bu olayın haber kurgusundaki eksiklikler veya yanlışlıklar nedeniyle doktorların da hedef alındığından söz edilebilir. Haberde tam anlamıyla olaydan doktorların haberdar olup olmadığı belli değildir; sadece anons geçildiği belirtilmiş, yapılacakların bittiğine dair bir izlenim verilmiştir. Haberin merkezinde doktorlar bulunmasa da başlık ve spottaki genellemeler, sorumluluğun doktorlara ait olarak düşünülmesi için bir neden oluşturmaktadır. Bu anlamda ideolojiyi barındıran en önemli unsurun başlıkta yer aldığından hareketle, gazetenin ihmaller üzerinden doktorlara yönelik olumsuz yargıları yeniden ürettiği belirtilmelidir.

7. Tartışma ve sonuç

Sağlıktaki şiddetin önemli bir parçasını ve aslında başlangıcı oluşturan doktorlara yönelik nefret söylemi, kavramın temel türlerini aşarak ilk kez bir mesleğin üyelerini hedef alan önemli bir sorundur. Bu söylemin medyada yansıma bulması, kitlelerin olumsuz söylemlerden etkilenmesi açısından düşünüldüğünde, onlara yönelik önyargılı yaklaşımlara sebep olabileceği gibi fiziksel şiddeti de tetiklemesi kuvvetle

muhtemeldir. Bu açıdan özellikle internet haberlerinde doktor temalı konuların nasıl işlendiğine veya sağlık haberciliğinin nasıl yapıldığına dair bir çalışmanın gerçekleştirilmesi, medyanın şiddetteki rolünü gözler önüne serecektir. İşte bu nokta, gidişatı değiştirerek soruna çözüm sunma konusunda alternatif bir pencere açabilir.

Toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik dinamiklerden ayrı tutulamayan haber üretim süreci, kimi zaman toplumsal eşitsizlikleri (örneğin bir ırka, bir cinsiyete ve bu çalışma için bir mesleğin üyelerine) söyleme yerleştirerek inşa edilir. Böylece egemen söylemler sürekli yeniden üretilir, normalleştirilir, hatta rutinleşir. Gazeteciler bu rutinden hareketle, aidiyet hissettiği bir gruptan (halktan/hastadan/hasta yakınından) yana tavır sergileyerek kolektif kimlik oluşumuna destek olurken, zaten bir gerilim ortamında görevlerini icra etmeye çalışan doktorları, “öteki” olarak konumlandırmakta; böylece doktor kimliğiyle arasına mesafe koymakta ve mevcut çatışma ortamını meşrulaştırmaktadır. Zira kitlelerin düşünce yapısını besleyen çeşitli kalıp yargı ve önyargı içeren bu tür habercilik pratikleri, tıpkı van Dijk’ın (2010: 26-27) genel çerçevede belirttiği gibi, okurun zihninde birikerek doktorlara yönelik bir tutum geliştirilmesine, metinde olumsuz bir söylem geçmese de genellenmesine kadar gidebilecek, hatta şiddeti hak ettiklerine dair bir dayanak oluşturulmasına aracılık edecektir. Bu yüzden doktor temalı haberlerde hassas bir denge tutturulması gerekir.

Bu çalışmanın bulguları doğrultusunda sağlık alanındaki internet haberciliğinde, kesinliği bile netleşmeyen şüpheli durumlarda, konunun açıklığa kavuşturulmasını beklemeden “mağdur”dan yana taraf seçildiği, çoğunlukla denge unsurunun (tarafalara eşit zaman-yer ayrılmadığı) göz ardı edildiği, bu anlamda da liberal-çoğulcu yaklaşımın aksine eleştirel yaklaşım perspektifinde “nesnel ve tarafsız” bir habercilik yapılmadığını söyleyebilmek mümkündür. Özellikle ilgi çekici, merak uyandırıcı, yanıltıcı başlıklarla tıklanma hedefleri internet haberciliği için kilit noktadır. Bu tür başlıklar ve metnin kurgulanmasında da kullanılan sansasyonel, duygusal dozu artıran öyküler, aslında kamu yararının en çok gözetilmesi gereken sağlık haberciliğinde vuku bulmakta; bu da doktorlar aleyhine etik ihlallere neden olmaktadır. Böylece doktorlara yönelik haberleri çerçeveleme ve sunma biçimi, medya sermayedarlarının lehine işletilmektedir. Dolayısıyla sağlıkta şiddetle mücadelede topluma belli durum modellerini sunan internet haberciliğinin, medya etiği açısından evrensel değerlere uyması son derece elzemdir.

Bundan sonraki çalışmalarda daha kısa süreli bir araştırmaya odaklanmakla birlikte, farklı ideolojileri temsil eden haber siteleri veya ulusal-yerel basın gibi sınırlamalar çerçevesinde konu genişletilebilir, hatta farklı medya organları incelenebilir. Bu tür çalışmalar artıkça yeni bir perspektif ışığında bir farkındalık oluşabilir.

¹ Diğer haber analizlerine ve daha fazlasına (yazılı basın, TV programı, Twitter vd.) erişmek için bkz “*Medyada Doktorlara Yönelik Nefret Söylemiyle Mücadelede Yeni Bir Söylem Arayışı*” (Doktora tezi)

Kaynakça

- Agtaş, Ö. (2018). Nefret söylemi, dilsel yaralanma ve siyasal faillik. *Ayrımcılığın Yüzleri*. Ü. Doğanay (Der.), ss. 63-78. Kapasite Geliştirme Derneği.
- Alğan, C. & Şensever, L. (2010). Ulusal basında nefret suçları: 10 Yıl, 10 örnek. *Sosyal Değişim Derneği*.
- Article19. (2015). *Hate speech explained a toolkit*. Article19: London
- Atılğan, S. & Kutvan, A. B. (2017). *Örgütlerde yönetsel etik ve etik yönetimi*. Çağlayan Kitabevi.
- Aslan, K. (2004). *Haber nasıl okunur?* Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Aygül, E. (2010). Facebook'ta nefret söyleminin üretilmesi ve dolaşıma sokulması. *Yeni medyada nefret söylemi*. (Hızl. T. Çomu), ss. 95-141. Kalkedon.
- Bahçecioglu, E. H. (2022). Sosyal medyada kovid-19 salgını sürecinde sağlık çalışanlarına yönelik önce destek sonra nefret söylemi. *TRT Akademi*, 7(15): 498-531. <https://doi.org/10.37679/trta.1100897>
- Başdıncı, G. (2020). *Ana akım medya dilinin halkbilimi açısından eleştirel söylem analizine tabi tutulması* [Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Bezirgan Arar, Y. ve Bilgin, N. (2010). Gazetelerde ötekileştirme pratikleri: Türk basını üzerine bir inceleme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 30: 1-17.
- Binark, M. (2010). Nefret söyleminin yeni medya ortamında dolaşıma girmesi ve türetilmesi. *Yeni medyada nefret söylemi*. (Hızl. T. Çomu), ss. 11-55. Kalkedon.
- Binark, M. & Bayraktutan G. (2013). *Ayın karanlık yüzü: Yeni medya ve etik*. Kalkedon.
- Boyle, K. (2010). Nefret söyleminin kontrolü: Uluslararası standartlar Türkiye'den neler istiyor? *Nefret suçları ve nefret söylemi*. A. Çavdar & A. B. Yıldırım (Eds.), ss. 64-70, (Çev. S. Bölme). Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Cangöz, İ. (2013). İnsanların savaşı, kelimelerin barışı. *Gazeteciliğe başlarken okuldan haber odasına*. (2. Baskı), S. Alankuş (Der.), ss. 73-98). IPS İletişim Vakfı.
- Çakır, P. & Temir, E. (2021). İnternet haberciliğinde etik sorunlar: Aldatıcı başlık üzerine ampirik bir çalışma. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi (KIAD)*, 7: 1-26.
- Çambay, S. (2016). Yeni medyada etik sorumluluk gazetecilik: Hak haberciliği. *Medya etik medya-iletişim-etik*. F. Örs (Ed.), ss. 105-125 Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Çelenk, S. (2010). Ayrımcılık ve medya. *Televizyon haberciliğinde etik*. B. Çaplı & . Tuncel (Eds.), ss. 211-229. Fersa.
- Daştan, F. (2021). Gazetecilikte haberin objektif niteliği. *Euro Politika*, 9: 41-50.
- Dedeoğlu, G. (2016). *Teknoloji, iletişim, yeni medya ve etki*. Sentez.
- Değirmenci, O. (2021). *İnternet gazeteciliğinde gelişen etik ihlaller: Hürriyet.com.tr ve Milliyet.com.tr örneği* [Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Demir, V. (2006). *Medya etiği*. Beta.
- Demirel, S. D. (2016). Yeni medyanın ekonomi politikası: Dijitalleşen kapitalizm üzerinden etiği yeniden düşünmek. *Medya etik medya-iletişim-etik*. F. Örs (Ed.), ss. 81-105. Sentez Yayıncılık.
- Devran, Y. (2010). *Haber söylem ideoloji*. Başlık Yayın.

- Dirini, I. (2010). Okur yorumlarıyla yeniden üretilen nefret söylemi. *Yeni medyada nefret söylemi*. (Hzl. T. Çomu) ss. 55-95. Kalkedon.
- Doğanay, U. (2018). *Ayrımcılık, söylem ve medya. Ayrımcılığın yüzleri*. Ü. Doğanay (Der.), ss. 16-39. Kapasite Geliştirme Derneği.
- Doğu, B. (2010). Sanal nefret pratikleri: İnternet’te nefret söylemi ve karşı örgütlenmeler. *Yeni medyada nefret söylemi*. (Hzl. T. Çomu), ss. 223-253. Kalkedon.
- Dolgunyürek, D. O. (2018). İnternet gazeteciliğinde ortaya çıkan ihlallerin önlenmesi için çözüm önerileri ve internet gazetecilerinin hakları. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1): 211. <https://doi.org/10.30561/sinopusd.424214>
- Durna, T. Ve Kubilay, C. (2010). Söylem kuramları ve eleştirel söylem çözümlemeleri. *Medyadan söylemler*. T. Durna (Der.), ss. 47-81. Libra Kitap.
- Dursun, C. (2003). Haber ve habercilik/gazetecilik üzerine düşünmek. *Gazetecilik ve habercilik*. Der. Sevda Alankuş, ss. 63- 85. IPS.
- Dursun, C. (2014). *TV haberlerinde ideoloji*. (2. Baskı). İmge Kitabevi.
- Durur, E. K. (2017). Medyada şiddetin bir başka yüzü: ‘Doktora saldırı’ haberleri. *Atatürk İletişim Dergisi*, Sayı 14 / 2017 Sağlık İletişimi Özel Sayı, 45-60.
- Erer, S. (2013). Kitle iletişim araçları ve tıp etiği *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(3): 24-28.
- Evers, H. (2010). Medya etiği. *Televizyon haberciliğinde etik*. B. Çaplı & H. Tuncel (Eds.), ss. 45-61. Fersa Matbaacılık.
- Geçer, E. (2018). Sağlık haberciliği ve hasta-hekim ilişkileri: Etkileşimler ve riskler. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(5): 169-180.
- Göregenli, M. (2013). Nefret söylemi ve nefret Suçları. *Medyada nefret söylemi kavramlar, mecralar, tartışmalar*. M. Çınar (Ed.), ss. 57-75. Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Güz, N. (2005). *Haberde yönlendirme ve kamuoyu araştırmaları*. Nobel.
- İnceoğlu, Y. & Çoban, S. (2014). “Öteki”leştirme sürecinde medyanın yeri. *Azınlıklar, ötekiler ve medya*. Y. İnceoğlu & S. Çoban (Der.), ss. 50-103. Ayrıntı.
- İnce, M. (2018). İnternet haberciliğinde çok tıklanma beklentisi ve tuzak başlıklar. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2): 297-313.
- Kara, M. (2019). *Türkiye’de internet haberciliği: İnternet haber sitesi kullanıcıları üzerine bir araştırma* [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Karaçay, E. (2018). *Yeni medya ortamında kadına yönelik haberlerde nefret söylemi* [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Karaduman, S. (2017). Eleştirel söylem çözümlemesinin eleştirel haber araştırmalarına katkısı ve sunduğu perspektif. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 4(2): 31-46.
- Kaya, R., ve Çakmur, B. (2014). Siyaset bilimi ve medya çalışmaları. *Siyaset bilimi kavramlar, ideolojiler, disiplinler arası ilişkiler*. (4. Baskı). (Hzl. G. Atılğan & E. A. Aytekin), ss. 567-577. Yordam Kitap.
- Kaya, A. E. E. (2020). Liberal medya etiğinin sorgulanması ve alternatif medya etiğinin Türkiye haberciliği üzerinden değerlendirilmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (1): 283-299. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.670529>

- Keskin, Z. E. (2004). Türkiye’de haber incelemelerinde van Dijk Yöntemi. *Haber hakikat ve iktidar ilişkisi*. Ç. Dursun (Der.), ss. 391-407. Elips Kitap.
- Kılıç, D. (2005). Haber yapma sürecinin belirleyici unsurları ve basın ahlakı. *Selçuk İletişim*, 3(4) 130-141.
- Kılıç, D. (2013). *Habercilik ve Medya Etiği*. *Medya ve etik*. (1. Baskı). A. O. Ünlüer (Ed.), ss. 82-106. TC Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Köker, E. v Doğanay, U. (2010). *İrkçi değilim ama... yazılı basında ırkçı-ayrımçı söylemler*. İHOP.
- Le Bon, G. (1969). *Kitleler psikolojisi*. (Çev. S. Demirkan), Bedir Yayınevi.
- Özçağlayan, M., & Apak, D. (2017). Soğuk Savaş yıllarında algı yönetimi, haber ve propaganda ilişkisi. *Marmara İletişim Dergisi*, 28: 107-130.
- Özdil, M. (2017). Kolektif ve bireysel kimlikler bağlamında sosyal bütünleşme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (28): 383-400.
- Özel, E. K. & Deniz, Ş. (2019). “Tık” ve “etik” arasında sıkışan gazetecilik: İnternet gazeteciliğinin ortaya çıkardığı yeni etik sorunlar ve gazetecilerin konuya bakış açısı üzerine bir araştırma. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1): 443-466. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.426458>
- Özer, Ö. (2011). *Haber söylem ideoloji*. LT Literatürk.
- Özer, Ö. (2015). Teun Adrian Van Dijk örneğinde eleştirel söylem çözümlemesi. *İletişim araştırmalarında yöntemler uygulama ve örneklerle*. B. Yıldırım (Ed.), ss. 197-287. Literatürk Akademi.
- Özerkan, S. (2002). Medya, dil ve ideoloji. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(12): 63- 76.
- Özerkan, Ş. (2009). *Haber analizi ve arşiv incelemeleriyle Türkiye’de 9 gazete*. Nobel Yayın
- Özerkan Ş. (2012), Haberde objektiflik, *Marmara Üniversitesi İletişim Dergisi*, 47-54
- Schlapp, H. (2002). *Gazeteciliğe giriş* (5. Baskı). (Çev. I. Aygün). Konrad Adenauer Vakfı Yayını.
- Şeker, M. (2003). Haber söylemi içinde yapılandırılmış örtülü nesnellik ihlalleri. *Selçuk İletişim*, 2(4): 100-113.
- Şerif, M. ve Şerif, C. W. (1996). *Sosyal psikolojiye giriş I*. (Çev. M. Atakay & A. Yavuz). Sosyal Yayınları.
- Şimşek, M. C. (2001). Medya etiği giriş. *Marmara İletişim*, 11(11): 291-309.
- Talimciler, A. (2012). Ötekine yönelik nefretin fark edilmediği ya da kanıksandığı alan: Türkiye futbol medyası. *Nefret söylemi ve/veya nefret suçları*. Y. İnceoğlu (Der.), ss. 247-289. Ayrıntı.
- Taşdemir, O. (1996). Medya ve hekim ilişkileri. XII. Ulusal Kardiyoloji Kongresi, 16-20 Ekim 1996, Antalya.
- Taylan, A. ve Ünal, R. (2017). Ana akım medyada sansasyonel habercilik: Sağlık iletişimi örneği. *Atatürk İletişim Dergisi*, 14: 27-44.
- Tokgöz, O. (1981). *Temel gazetecilik*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınlar.
- Uluç, G. (2009). *Medya ve oryantalizm*. Anahtar Kitaplar.
- Uzun, R. (2007). *İletişim etiği: Sorunlar ve sorumluluklar*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.
- Van Dijk, T. A. (1991). *Racism and press*. Routledge.
- Van Dijk, T. A. (2007). Medya içerikleri bir söylem olarak haberin disiplinler arası çözümlemesi. *Medya metinlerini çözümlmek: İçerik, göstergebilim ve söylem çözümleme yöntemleri*. G. Ş. Atabek & Ü. Atabek (Der.), ss. 164-179. Siyasal Kitabevi.

- Van Dijk, T. A. (2010). Söylem ve iktidar. *Nefret suçları ve nefret söylemi*. A. Çavdar & A. B. Yıldırım (Eds.), ss. 9-45. Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Van Dijk, T. A. (2014). *Critical discourse studies: A sociocognitive approach*. Methods of critical discourse analysis. R. Wodak & M. Meyer (Eds.), ss 62-85. Sage.
- Weber, A. (2009). *Nefret söylemi el kitabı*. (Çev. M. Çulhaoğlu). Avrupa Konseyi Yayınları.
- Yağlı, S. (2007). Haber ve ideoloji ilişkisi: Haber metinlerinde gerçekliğin sunumu. *Yeni Düşünceler*, 2: 355-366.
- Yavaşcalı, A. H. Ve Şirvanlı, T. (2022). Dijital mecrada alternatif medya ve ana akım medyadaki sağlık haberlerinin karşılaştırmalı analizi: Medyascope ve Hürriyet örneği. *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi*, 30(1): 27-46.
- Yeniciler Kortak İ. (2022) İnternet gazeteciliğinde “son dakika” başlığıyla atılan tık tuzaklı haberlerin etik çerçeveden incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2): 488-503.
- Yılmaz, H. M. (2020). *Kitle psikolojisi, ideoloji ve etki paradigması* [Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Yurdakul, H. (2018). Kitle iletişiminde haber ve etki: Liberal ve eleştirel yaklaşımlar. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 1: 62-77.
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/yuruyerek-girdigi-hastaneden-yatalak-cikti-darp-edildigini-one-surdu-41921986>
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sigil-ameliyati-icin-gittigi-hastanede-hayatini-kaybetti-polis-memuru-vedat-tugrulun-aci-olumu-41776314>
- <https://www.milliyet.com.tr/gundem/otomobil-dere-yatagina-devrildi-1-olu-2-yarali-6978489>
- <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/skandal-iddia-hastane-bahcesinde-herkesin-gozu-onunde-oldu-6623188/>

ARAŞTIRMANIN ETİK İZİNİ

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması gerektiği belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Araştırmada kamuya açık içerik incelendiği için etik izin gerektirmemektedir.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Araştırma tek yazarlıdır.

DESTEK ve TEŞEKKÜR BEYANI (ACKNOWLEDGEMENT)

Bu çalışma 2211-A Doktora Burs programı kapsamında TÜBİTAK destekli doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

ÇATIŞMA BEYANI (CONFLICT OF INTEREST)

Araştırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ya da kişisel yönden bağlantı olmadığı için çıkar çatışması bulunmamaktadır.
